

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษา เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้แบ่งการศึกษาออกเป็น 3 ด้านคือ ด้านการนิเทศการศึกษา ด้านสมรรถภาพการสอนของครู และด้านการสอนกลุ่มการเรียน และพื้นฐานอาชีพ ดังมีรายละเอียดดังนี้

การนิเทศการศึกษา

ในการ เสนอวรรณคดีที่เกี่ยวข้องกับการนิเทศการศึกษา ซึ่งได้จากการรายงาน เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แบ่งออกเป็น 4 ตอน ดังนี้

1. วัตถุประสงค์ของการนิเทศ
2. บทบาทและหน้าที่ของผู้นิเทศ
3. คุณลักษณะของผู้นิเทศ
4. กระบวนการในการนิเทศ
5. กิจกรรมการนิเทศ

วัตถุประสงค์ของการนิเทศ

การนิเทศการศึกษา เป็นกิจกรรมที่ให้บริการ เพื่อก่อให้เกิดการพัฒนาแก่ครูและนักเรียน และเพื่อสนองนโยบายและจุดประสงค์ทางการศึกษา โดยพิจารณาถึงความเหมาะสมของเหตุการณ์ สภาพแวดล้อม และต้องสอดคล้องกับความมุ่งหมายของการนิเทศการศึกษาด้วย การนิเทศการศึกษา มี 3 แบบ คือ (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ 2527 : 7)

1. การนิเทศเพื่อเป็นการให้คำแนะนำ เพื่อส่งเสริมประสิทธิภาพของการศึกษา
2. การนิเทศเพื่อให้ความช่วยเหลือแก่ครูในการปรับปรุงการสอนให้มีประสิทธิภาพ

สูงขึ้น ฐานะของศึกษานิเทศก์เปลี่ยนแปลงไปจากการเป็นผู้ตรวจโรงเรียน กลายเป็นผู้ให้คำแนะนำช่วยเหลือ สร้างบรรยากาศแห่งความเป็นมิตร สร้างความสัมพันธ์อันดีต่อกัน และพร้อมที่จะร่วมมือแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับสภาพการเรียนการสอน เพื่อปรับปรุงสิ่งแวดล้อม และส่งเสริมการทำงานของครูให้ดีขึ้น

3. การนิเทศในลักษณะการศึกษา ค้นคว้า วิจัย เนื่องจากวิทยาการและเทคโนโลยีต่าง ๆ มีความซับซ้อนและก้าวหน้าไปมาก ทั้งสภาพสิ่งแวดล้อมก็มีปัญหาที่ต้องหาทางปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสม การศึกษาในโรงเรียนกลายเป็นระบบที่ต้องอาศัยการศึกษา ค้นคว้า และวิจัย การนิเทศจึงเปลี่ยนจากการใช้การสำรวจ คัดเลือกจากสามัญสำนึกของตนเองมาใช้วิธีการศึกษา ค้นคว้าถึงธรรมชาติและ เหตุผลของสัมพันธ์ภาพระหว่างบุคคล

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2526 : 8-10) ได้กำหนดวัตถุประสงค์เฉพาะของการนิเทศการศึกษา สรุปได้ดังนี้คือ

1. เพื่อช่วยให้ทราบสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการของกลุ่มโรงเรียนและโรงเรียนสำหรับ เป็นข้อมูลในการวางแผนพัฒนางานบริหารและวิชาการ เช่น การกำหนดทางเลือก สร้างสื่อและ เครื่องมือการเรียนการสอนให้ เหมาะกับสภาพของทรัพยากร และสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น
2. เพื่อมุ่งใช้ เหตุผลในการวินิจฉัยสั่งการด้วยวิจาร์ณญาณ ให้สามารถหาทางเลือกในการตัดสินใจได้เที่ยงตรงต่อปัญหา และแก้ปัญหาได้ผลดี
3. เพื่อมุ่งให้ศึกษานิเทศก์และผู้รับการนิเทศมีความ เชื่อและศรัทธาว่า การติดต่อกันอย่างเปิดเผยและอิสระ จะก่อให้เกิดประสิทธิผลและประสิทธิภาพของ การปฏิบัติงาน
4. เพื่อมุ่งให้เกิดความร่วมมือ และประสานกัน เป็นอย่างดี
5. เพื่อมุ่งให้ได้สนองความต้องการของผู้รับการนิเทศ ซึ่งมีความต้องการต่าง ๆ เช่น ความเข้าใจ และการใช้หลักสูตรใหม่ การเปลี่ยนวิธีการสอนใหม่ ๆ กิจกรรมการเรียนการสอนต่าง ๆ ที่ต้องการทราบ และนำมาใช้เป็นต้น
6. เพื่อมุ่งปลูกฝังสร้าง เสริม และรักษามนุษยสัมพันธ์อันดีภายในระบบงาน
7. เพื่อมุ่งให้มีการ เปลี่ยนแปลงในทางที่ก่อให้เกิดความก้าวหน้า

บทบาทและหน้าที่ของผู้นิเทศ

การนิเทศการศึกษาจะมีประสิทธิภาพและบรรลุเป้าหมายได้นั้น ศึกษานิเทศก์จะต้องรู้ และ เข้าใจถึงบทบาท หน้าที่ และความรับผิดชอบของตน และต้องปฏิบัติงานตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายให้ดีที่สุด นักการศึกษาหลายท่านได้กำหนดหน้าที่ของศึกษานิเทศก์ไว้ดังนี้

กรินน์ (Gwynn 1961 : 27-31) ได้เสนอแนะเกี่ยวกับหน้าที่ความรับผิดชอบของ
ศึกษานิเทศก์ไว้ 3 ประการคือ

1. รับผิดชอบในการให้ความช่วยเหลือครู เป็นรายบุคคล
2. รับผิดชอบในด้านการประชาสัมพันธ์ และช่วยให้บริการด้านการสอนของครูให้
เป็นไปอย่างได้ผลที่สุด
3. รับผิดชอบในฐานะวิทยาการของ กระทรวงศึกษาธิการ และผู้บริหาร การศึกษา
ระดับอื่น ๆ และทำหน้าที่อบรมครูประจำการ เผยแพร่โครงการศึกษาให้แก่ครูและประชาชน
ได้ทราบทั่วกัน

นอกจากนี้ กรินน์ยังมีความ เห็นว่าศึกษานิเทศก์ควรมีงานหลัก 10 ประการ คือ

1. ช่วยเหลือครูและครูใหญ่ให้ เข้าใจ เรื่อง เด็กให้ดีขึ้น เช่น ความต้องการ
ความพร้อม การเจริญเติบโต และพัฒนาการของ เด็กวัยต่าง ๆ
2. ช่วยเหลือครูในการพัฒนาตนเอง พร้อมทั้งช่วยให้ เกิดความร่วมมือของ
หมู่คณะในโรงเรียน
3. ส่ง เสริมให้ครูสนใจทำ และ ใช้อุปกรณ์ประกอบการสอน
4. ช่วยให้ ครูปรับปรุงการสอนของคนให้ดีขึ้น
5. ส่ง เสริมและให้โอกาสครูที่เชี่ยวชาญตามสาขาวิชา ที่มีอยู่ในโรงเรียน ได้
ช่วย เหลือเพื่อนครูตามความสามารถ
6. ช่วย เหลือครูในด้านการ ประเมินผลพัฒนา การของ เด็กได้อย่างถูกต้อง
7. ส่ง เสริมช่วย ให้ครูรู้จัก ประเมินผลโครงการ ปฏิบัติงานและความก้าวหน้า
ของตนเอง
8. ช่วยให้ครูประสบความสำเร็จ รู้สึกมั่นคงในการปฏิบัติงานและการดำรงชีวิต
ในสังคม
9. ส่ง เสริมให้มีการปรับปรุงหลักสูตร และนำผลไป เสนอแนะให้ครู เข้าใจ นำไป
ใช้ในการสอนได้จริง
10. ช่วยให้ผู้บริหาร ครู นักเรียน และประชาชนได้รับทราบ เกี่ยวกับผลงานและ
ความก้าวหน้าของโรงเรียน

วิระ ดันตระกูล (2525 : 121-132) ได้สรุปความคิดเห็น เกี่ยวกับบทบาทของ
ศึกษานิเทศก์ ตามความคาดหวังของบุคคลในสังคม การศึกษาว่าอย่างน้อยจำเป็นต้องมีสิ่งต่อไปนี้คือ

1. เป็นผู้นำของกลุ่มบุคคล ศึกษานิเทศก์จะทำงานคนเดียวไม่ได้ ศึกษานิเทศก์
จะต้องมีความสัมพันธ์อันดีในกลุ่มบุคคล จะต้องแสดงความชำนาญให้ เป็นที่ประจักษ์ และต้อง
ประสานงานกิจกรรมในกลุ่มให้บังเกิดผลดี
2. เป็นผู้สร้างขวัญและส่งเสริมให้มีความมั่งคั่งในอาชีพ ส่งเสริมให้ครู
เจริญงอกงาม โดยการช่วยเหลือครูตามต้องการ ส่งเสริมขวัญของครูในการทำงานให้ดีขึ้น
เช่น ให้มีความพึงพอใจ ในงานของตน ให้มีความรักและความก้าวหน้าในอาชีพ ให้ครูได้ทำงาน
ความเหมาะสม และได้รับความยุติธรรม เป็นต้น
3. เป็นผู้บริการให้คำปรึกษาหารือ ศึกษานิเทศก์จะต้องเป็นที่พึ่งของครูในการ
ช่วยเหลือในด้านวิชาการต่าง ๆ ศึกษานิเทศก์จะต้องมีความรู้ในเรื่องธุรกิจ พฤติกรรมของ
มนุษย์ หลักสูตรและการนำหลักสูตรไปใช้ ตลอดจนการพัฒนาองค์การ
4. เป็นผู้ประสานงานที่ดี เรียบร้อย ถูกต้อง และรวดเร็ว
5. เป็นผู้พัฒนาและผู้ใช้หลักสูตรในระดับท้องถิ่น ให้สอดคล้องกับความต้องการ
และความจำเป็นของท้องถิ่น ให้เป็นหลักสูตรเพื่อชีวิต และสังคมให้มากที่สุด
6. เป็นผู้อำนวยความสะดวก ศึกษานิเทศก์จะต้องมีความรอบรู้ มีทักษะ มี
ความประพฤติดี สามารถครองงาน ครองคน และครองตนได้

สายหยุด จำปาทอง (อ้างถึงใน วิจิตร (ธีระกุล) วรรณบางกูร และคณะ 2520 :
89-91) ได้จำแนกงานและหน้าที่ของศึกษานิเทศก์ออกเป็นหมวดหมู่ดังนี้คือ

1. เกี่ยวกับครู
  - 1.1 ช่วยจัดปฐมนิเทศครูใหม่
  - 1.2 ช่วยครูใหม่ในการปฏิบัติงาน
  - 1.3 ช่วยครูตามพื้นที่ ไร่ ไร่
  - 1.4 เปิดโอกาสให้ครูได้พบปะอยู่ เสมอ
2. เกี่ยวกับหลักสูตร
  - 2.1 ส่งเสริมให้ครูศึกษาหลักสูตร ประมวลการสอนให้ เข้าใจ
  - 2.2 ส่งเสริมให้ครูประมวลการสอนและบันทึกการสอนร่วมกัน

- 2.3 ส่ง เสริม ให้ ครู ปรับปรุง หลักสูตร และ ปร ะมวล การ สอน
- 2.4 ส่ง เสริม ให้ ครู ใช้ ทรัพยากร ท้อง ถิ่น ให้ มาก ที่ สุด ใน การ ปรับ ปรุง หลักสูตร

3. เกี่ยวกับอุปกรณ์การสอน

- 3.1 แนะนำ ให้ ครู ทราบ ถึง อุปกรณ์ ต่าง ๆ ที่มี อยู่ และ พยายาม ให้ ได้ และ ใช้ ให้ เกิด ประ โยชน์ มาก ที่ สุด
- 3.2 พยายาม จัด บริการ เกี่ยวกับ อุปกรณ์ เท่า ที่ สามารถ ทำ ได้
- 3.3 ส่ง เสริม ให้ ครู ผลิต อุปกรณ์ อย่าง ง่าย ๆ เท่า ที่ จะ ทำ ได้
- 3.4 ส่ง เสริม ให้ ครู ใช้ ทรัพยากร ใน ท้อง ถิ่น ให้ เป็น ประ โยชน์ ใน การ เรียน การ สอน

4. เกี่ยวกับการปรับปรุงงานวิชาชีพของครู

- 4.1 ส่ง เสริม ให้ ครู ส่ง เกิด การ สอน ของ กัน และ กัน และ ของ ครู ใน โรงเรียน อื่น
- 4.2 ร่วม ปรึกษา หา หรือ กับ ครู เกี่ยวกับ การ ปรับ ปรุง การ เรียน การ สอน
- 4.3 ส่ง เสริม ให้ ครู เข้า อบรม สัมมนา ทาง วิชา การ
- 4.4 ส่ง เสริม ให้ ครู มี ความ รู้ ทัน สมัย อยู่ เสมอ

5. เกี่ยวกับการทำงานร่วมกัน

- 5.1 ส่ง เสริม ให้ ครู วาง แผน การ เรียน การ สอน ร่วม กัน
- 5.2 ส่ง เสริม ให้ ครู ทำงาน ร่วม กับ ผู้ ปก ครอง หรือ บุคคล อื่น ๆ ใน การ ปรับ ปรุง โรงเรียน

6. เกี่ยวกับการทดลองค้นคว้า

- 6.1 ส่ง เสริม ให้ ครู ทดลอง สิ่ง แปร ลก ๆ ใหม่ เช่น วิธี สอน
- 6.2 ส่ง เสริม ให้ ครู ค้น คว้า อยู่ เสมอ
- 6.3 ส่ง เสริม ครู ทุก ๆ ด้าน เพื่อ ที่ ครู จะ ได้ ทำ การ ทดลอง ค้น คว้า ได้ สะดวก

เป็นที่ยอมรับกันในวงการศึกษามาแล้วว่า บุคลากรที่ทำหน้าที่ด้านการพัฒนาคุณภาพ การศึกษานั้น ก็คือ ศึกษานิเทศก์ ผู้ทำหน้าที่ให้การนิเทศการศึกษาแก่ครู ด้านการใช้หลักสูตร และการเรียนการสอน ดังนั้นสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2524 : 1-6) จึงได้กำหนดบทบาทหน้าที่ของศึกษานิเทศก์ทุกระดับ เพื่อเป็นแนวทางในด้านการปฏิบัติงาน ในหน้าที่ได้ถูกต้อง นับตั้งแต่ระดับกรม ระดับจังหวัด ระดับอำเภอ ดังรายละเอียดดังนี้

- ก. หน่วยงานนิเทศก์ สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ
- ข. หน่วยงานนิเทศก์ สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดและกรุงเทพมหานคร
- ค. งานนิเทศการศึกษาสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอหรือกิ่งอำเภอ
- ก. หน่วยงานนิเทศก์ สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ มีหน้าที่ดังนี้

1. ติดตามและประเมินผลการจัดการประถมศึกษา คือ งานติดตามและนิเทศ การปฏิบัติงาน ในสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดกรุงเทพมหานคร ให้เป็นไปตามนโยบาย แผนงาน โครงการ ตลอดจนกฎหมาย ระเบียบ แบบแผน และข้อบังคับที่วางไว้ และรายงาน เสนาธิการคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ เพื่อประเมินผลการปฏิบัติงานของสำนักงาน การประถมศึกษาจังหวัดและกรุงเทพมหานคร

2. ส่งเสริม รวบรวม และเผยแพร่การวิจัยคือ งานส่งเสริม รวบรวม เผยแพร่การวิจัย ด้านการพัฒนาการเรียนการสอนระดับก่อนประถมศึกษา และประถมศึกษา มี รายละเอียดดังนี้

- 2.1 สนับสนุนให้สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดกรุงเทพมหานครทำ การวิจัยที่เกี่ยวกับการเรียนการสอน

- 2.2 ติดตาม ดูแล ช่วยเหลือ สนับสนุน ให้การดำเนินงานได้มาตรฐาน การวิจัย

- 2.3 ประสานงานการวิจัย เกี่ยวกับการเรียนการสอน

- 2.4 เผยแพร่หรือขยายผล เพื่อพัฒนาการเรียนการสอนไปสู่จังหวัด

อำเภอ กิ่งอำเภอ และโรงเรียน

3. พัฒนาวิชาการ คือ การศึกษา ค้นคว้า เผยแพร่วิชาการ และนวัตกรรมทางการศึกษา เพื่อความก้าวหน้าทางวิชาการ และพัฒนาการเรียนการสอนตามแนวการจัดประสบการณ์ระดับก่อนประถมศึกษา และตามหลักสูตรประถมศึกษา

4. ร่วมมือและให้ข้อคิดเห็นในการดำเนินงาน การศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา และประถมศึกษา

5. ปฏิบัติงานอื่นที่ได้รับมอบหมายจากเลขาธิการคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ

ข. หน่วยศึกษานิเทศก์สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดและกรุงเทพมหานคร มีหน้าที่ดังนี้

1. ฝ่ายนิเทศการศึกษา

1.1 ส่งเสริมการเรียนการสอนของโรงเรียนในสังกัดให้เป็นไปตามมาตรฐาน

1.2 จัดทำเครื่องมือวัดผล พัฒนา เกี่ยวกับการประเมินผลและข้อทดสอบมาตรฐานของจังหวัด และจัดทำคลังข้อสอบ

1.3 สนับสนุนงานวิชาการแก่โรงเรียน ในสังกัด

1.4 วิจัยและพัฒนา เกี่ยวกับการเรียนการสอนในระดับก่อนประถมศึกษา และระดับประถมศึกษา ตลอดจนส่งเสริมการทดลอง และค้นคว้า ในระดับอำเภอหรือกิ่งอำเภอ

1.5 ร่วมมือกับหน่วยราชการอื่นในส่วนที่เกี่ยวข้องกับโรงเรียนประถมศึกษา ส่งเสริมการศึกษา ลูกเสือ เนตรนารี ยุวกาชาด จริยธรรม และวัฒนธรรม

1.6 ปฏิบัติงานวิชาการอื่นที่ได้รับมอบหมายจากผู้อำนวยการการประถมศึกษาจังหวัดหรือกรุงเทพมหานคร

2. ฝ่ายแผนพัฒนา

2.1 จัดทำนโยบายการดำเนินงาน และแผนพัฒนาการประถมศึกษาของจังหวัด เสนอต่อสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด

2.2 จัดทำงบประมาณ เพื่อการประถมศึกษา ในจังหวัด

- 2.3 ประสานงานการพัฒนาบุคลากรของจังหวัด
- 2.4 จัดทำข้อมูลและสถิติทางการศึกษาของจังหวัด
- 2.5 ให้ความเห็นเกี่ยวกับการจัดตั้ง บริหาร รวม ปรับปรุง เลิกล้ม

โรงเรียนในสังกัด

- 2.6 ประสานงานโครงการพิเศษ
- 2.7 ปฏิบัติงานเลขานุการคณะกรรมการการประถมศึกษาจังหวัด
- 2.8 ปฏิบัติงานอื่นที่ได้รับมอบหมายจากผู้อำนวยการการประถมศึกษา

จังหวัดหรือกรุงเทพมหานคร

ค. งานนิเทศการศึกษาสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอหรือกิ่งอำเภอมีหน้าที่ดังนี้

1. ร่วมวางแผนและดำเนินการนิเทศ แนะนำ แก้ไข ปรับปรุง และติดตามผล การปฏิบัติงานกลุ่มโรงเรียน และโรงเรียน ให้บังเกิดผลตามมาตรฐานทางวิชาการ และงาน โครงการสนับสนุนส่งเสริมกิจกรรมนักเรียน เป็นพิเศษ ใน เรื่องอนามัยโรงเรียน สุขศึกษาสาย การศึกษาลูกเสือ ยุวกาชาด เนตรนารี กีฬา จริยธรรม วัฒนธรรม และอื่น ๆ
2. เป็นวิทยากรการประชุม อบรม สัมมนาทางวิชาการ ตามความต้องการ ของกลุ่มโรงเรียนและโรงเรียน
3. ส่งเสริมให้โรงเรียนและกลุ่มโรงเรียนนิเทศการศึกษาได้
4. ส่งเสริมการทดลอง ค้นคว้า เกี่ยวกับการเรียนการสอน และการใช้ นวัตกรรมทางการศึกษา
5. รวบรวมข้อมูล และสถิติทางการศึกษาของสถานศึกษาในอำเภอหรือ กิ่งอำเภอให้เป็นปัจจุบัน
6. วางแผนพัฒนา การศึกษาของอำเภอหรือกิ่งอำเภอ
7. ประสานงานวิชาการระหว่างโรงเรียน กลุ่มโรงเรียน จังหวัด
8. ร่วมมือในงานวิจัยและส่งเสริมการนำผลวิจัยไปใช้ในโรงเรียน
9. เสนอแนะการจัดตั้งงบประมาณและการจัดสรรงบประมาณ เพื่อการศึกษา ของอำเภอหรือกิ่งอำเภอ

10. ศึกษาเพื่อเสนอแนะการจัดตั้ง รวม หรือเลิกล้ม โรงเรียนภายในอำเภอ หรือกิ่งอำเภอ
11. ปฏิบัติงาน เลขานุการคณะกรรมการการประถมศึกษาอำเภอหรือกิ่งอำเภอ
12. ปฏิบัติงานโครงการพิเศษ
13. ปฏิบัติงานวิชาการอื่น ตามที่ได้รับมอบหมายจากหัวหน้าการประถมศึกษา หรือกิ่งอำเภอ

จะเห็นว่าศึกษานิเทศก์ทั้ง 3 ระดับ เป็นนักวิชาการ เป็นที่ปรึกษา และช่วยเหลือผู้บริหารและโรงเรียนอย่างมีหลักเกณฑ์ ซึ่งมีบทบาทหน้าที่แตกต่างกันไป ศึกษานิเทศก์ที่ทำงานใกล้ชิดกับโรงเรียนและกลุ่มโรงเรียนมากที่สุด คือศึกษานิเทศก์ระดับอำเภอ เพราะงานหลักของศึกษานิเทศก์ระดับอำเภอ/กิ่งอำเภอ คืองานนิเทศการศึกษา มีหน้าที่โดยตรงในการนิเทศช่วยเหลือ แนะนำ และส่งเสริมการเรียนการสอนในโรงเรียนหรือกลุ่มโรงเรียน และติดตามผลการปฏิบัติงานที่โรงเรียนและกลุ่มโรงเรียนให้บังเกิดผลตามมาตรฐานทางวิชาการ

คุณลักษณะของศึกษานิเทศ

ผู้มีบทบาทในการนิเทศการศึกษาประกอบด้วยบุคคลหลายฝ่ายที่มีหน้าที่รับผิดชอบในการจัดการศึกษา อาทิเช่น ผู้บริหารโรงเรียน หัวหน้าการประถมศึกษาอำเภอ ศึกษาธิการอำเภอ ผู้อำนวยการการประถมศึกษาจังหวัด ศึกษาธิการเขต และบุคลากรอื่น ๆ ในวงการการศึกษาที่ได้รับมอบหมายให้ทำหน้าที่ นิเทศการศึกษา แต่ผู้มีหน้าที่นิเทศการศึกษาโดยตรง คือ ศึกษานิเทศก์ สงัด อุทรานันท์ (2529: 44-45) ได้รวบรวม คุณลักษณะของศึกษานิเทศก์ จากงานวิจัยของ วิจิตร อนุวัชนันท์ (2520) สำราญ ชวนวัน (2523) วีระชาติ นักสอน (2524) ถวิล วรณปะ เก (2524) และสุจินต์ ต้นเจริญ (2524) ไว้ดังนี้

1. ด้านลักษณะส่วนตัว ผู้ที่จะทำหน้าที่เป็นนักศึกษานิเทศก์ ควรจะเป็นคนที่มีความคิดริเริ่ม สร้างสรรค์ มีความมั่นใจในตนเอง มีความอดทน กระฉับกระเฉง ว่องไว เป็นคนเปิดเผย ใจเยือกเย็น และมีมนุษยสัมพันธ์ดี

2. ด้านความรู้ความสามารถ ผู้ที่เป็นศึกษานิเทศก์ ควรเป็นผู้มีความรู้ในระดับปริญญาตรีขึ้นไป มีความสามารถในการถ่ายทอดความรู้ มีเทคนิคในการพูด มีความสามารถในการสาธิตการสอน มีความสามารถทางด้านประเมินผล และวิจัย

3. ด้านการแสดง ออกทางพฤติกรรม ผู้ที่จะเป็นศึกษานิเทศก์ ควรมีความเป็นประชาธิปไตย มีความยุติธรรม มีคุณธรรม ประพฤติดี รู้จักประมาณคน ของโลกในแง่ดี เคารพในความคิดเห็นของผู้อื่น เป็นผู้นำและผู้ตามที่ดี มีความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น รู้จักการยกย่องชมเชยผู้ที่ทำดี

4. ด้านความรับผิดชอบต่อหน้าที่ ผู้ที่เป็นศึกษานิเทศก์จะต้องเป็นคนตรงต่อเวลา มีความรับผิดชอบ ต่อหน้าที่ มีความซื่อสัตย์ สุจริต มีความตั้งใจจริงในการทำงาน

งานนิเทศการศึกษา เป็นงานที่เกี่ยวข้องกับบุคคลอื่น ความสำเร็จในการนิเทศจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อผู้นิเทศสามารถช่วยให้ ผู้รับการนิเทศ เปลี่ยนแปลงพฤติกรรม การเรียนการสอนไปในแนวทางที่จะปรับปรุงการเรียนการสอนในห้องเรียนให้ดียิ่งขึ้น. ผลสำเร็จนี้จะเกิดขึ้นได้ก็ด้วย ศึกษานิเทศก์ได้ใช้ความสามารถของตนเองทุก ๆ ด้านดังที่กล่าวมาแล้วนี้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

กระบวนการนิเทศการศึกษา

กระบวนการนิเทศการศึกษา หมายถึงความพยายามทุกวิถีทางในการทำงานที่มีลำดับขั้นตอนต่อเนื่องกันอย่างเป็นระบบ เพื่อเป็นการส่งเสริมการศึกษาให้มีคุณภาพและมาตรฐานในด้านการเรียนการสอน

ในการทำงานใด ๆ ถ้าทำอย่างมีลำดับขั้นตอนต่อเนื่องกันอย่างเป็นระบบ จะทำให้งานคล่องตัว และสำเร็จได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ สังกัด อุทรานันท์ (2529 : 88-89) ได้จัดลำดับขั้นตอนของกระบวนการนิเทศการศึกษาไว้ดังนี้

- ขั้นที่ 1 การวางแผนการนิเทศ
- ขั้นที่ 2 ให้ความรู้ ความเข้าใจในการทำงาน
- ขั้นที่ 3 ลงมือปฏิบัติงาน
- ขั้นที่ 4 สร้างเสริมกำลังใจ
- ขั้นที่ 5 ประเมินผลการนิเทศ

วิจารณ์ (ธีระกุล) วรคบางกูร และคณะ (2520 : 158) ได้ให้ความหมายของ
กระบวนการการนิเทศการศึกษาไว้ดังนี้

กระบวนการนิเทศ หมายถึงแบบแผนของการนิเทศการศึกษาที่ลำดับขั้นตอน
ไว้ต่อเนื่องกันอย่างมีระบบ แบบแผนนั้นจะต้อง เป็นแบบแผนที่ดี มีลำดับขั้นตอนการ
ดำเนินการไว้อย่างชัดเจนและต่อเนื่องอย่างมีระบบ พร้อมด้วยเหตุผล และเป็น
ไปได้ กระบวนการนิเทศจะช่วยให้งานนิเทศประสพผลสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพ
ดังนั้นกระบวนการนิเทศจึง เป็นกิจกรรมที่สำคัญยิ่งอย่างหนึ่งที่ศึกษานิเทศก์จะต้อง
กำหนดขึ้นเพื่อใช้ในการดำเนินการนิเทศ

หน่วยศึกษานิเทศสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ได้ให้ความหมาย
ของกระบวนการนิเทศการศึกษาไว้ว่า (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ
2527 ก : 103)

กระบวนการนิเทศการศึกษาหมายถึง แบบแผนของการนิเทศการศึกษาที่ลำดับ
ขั้นตอนไว้ต่อเนื่องอย่างมีระเบียบและแบบแผน จะต้อง เป็นแบบแผนที่ดี มีลำดับขั้นตอน
ในการดำเนินงานไว้อย่างชัดเจนและต่อเนื่องกันอย่างมีระเบียบ พร้อมด้วยเหตุผล
และความเป็นไปได้

สำหรับกระบวนการนิเทศการศึกษา ในรูปแบบของสำนักงานคณะกรรมการการ
ประถมศึกษาแห่งชาตินี้ ได้ยึดวิธีการทางวิทยาศาสตร์ เป็นหลัก ซึ่งผู้วิจัยได้นำมาใช้ เป็นลำดับ
ขั้นตอนในการจัดทำโปรแกรมนิเทศการศึกษา เพื่อนำเสนอสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด
ปทุมธานี ซึ่งประกอบด้วย 5 ขั้นตอนดังนี้

ขั้นที่ 1 การศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการ

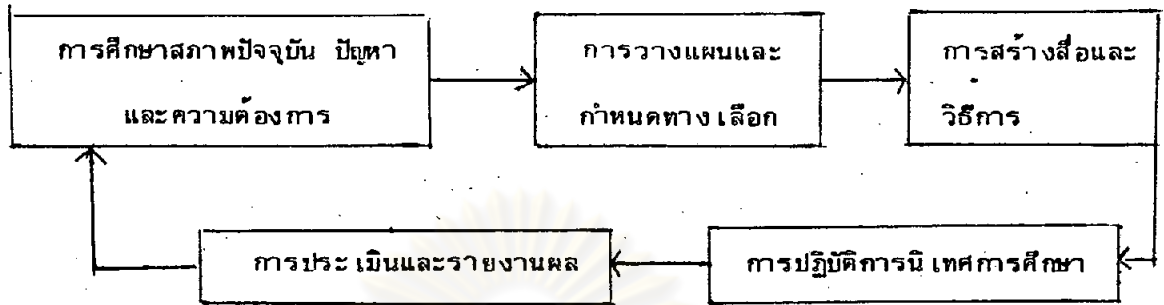
ขั้นที่ 2 การวางแผน และกำหนดทางเลือก

ขั้นที่ 3 การสร้างสื่อ เครื่องมือ และวิธีการ

ขั้นที่ 4 ปฏิบัติการในการนิเทศการศึกษา

ขั้นที่ 5 การประเมินผลและรายงานผล

กระบวนการนิเทศการศึกษา

ขั้นที่ 1 การศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการ

ในการดำเนินการนิเทศการศึกษา เพื่อพัฒนาคุณภาพการประถมศึกษา จำเป็นต้องรู้สภาพที่เป็นจริงของโรงเรียน กลุ่มโรงเรียนในปัจจุบันว่าเป็นอย่างไร หรืออยู่ ณ จุดใด มีปัญหาหรือข้อจำกัดอะไรบ้าง มีความต้องการอย่างไร เพื่อจะได้ดำเนินการวางแผนแก้ไขได้ตรงจุด (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ 2527 ก. : 105)

การที่จะได้ทราบปัญหาและความต้องการจำเป็นในการนิเทศการศึกษา ทำได้

2 ลักษณะคือ

1. การศึกษาปัญหาเฉพาะ

วิธีศึกษาหรือวิเคราะห์ปัญหานั้นอาจดำเนินการในลักษณะใดก็ได้ เช่น อาจทำโดยรูปการสัมภาษณ์ การสอบถาม การสังเกต การวิเคราะห์องค์ประกอบ การวิเคราะห์ข้อมูลจากระเบียบต่าง ๆ หรือจากการระดมสมอง เป็นต้น วิธีการศึกษาข้อมูลนั้นไม่ได้ถือเป็นเรื่องสำคัญว่าจะต้องใช้เทคนิควิธีแบบใดแบบหนึ่ง ซึ่งเป็นเรื่องไม่ยุ่งยากหรือสลับซับซ้อนแต่ประการใด

2. การประเมินความต้องการจำเป็น

หมายถึงกระบวนการประเมินช่องว่างระหว่างผลผลิตที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน กับผลผลิตที่ต้องการ จากนั้นจึงจัดช่องว่างตามลำดับความสำคัญ และเลือกเอาสิ่งที่มีความสำคัญไปปฏิบัติ เพื่อแก้ปัญหาหรือสนองความต้องการเหล่านั้น

การจัดอันดับความสำคัญของความต้องการจำเป็น อาจเลือกใช้วิธีการอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือใช้หลาย ๆ วิธีประกอบกันดังนี้

2.1 การจัดอันดับโดยให้คณะผู้ทำงาน เรียงอันดับตามความสำคัญของสภาพปัญหาและความต้องการ แล้วนำลำดับคะแนนเหล่านั้นมารวมกันหรือเฉลี่ย เพื่อสรุปความสำคัญของแต่ละรายการ ว่ารายการไหนมีความสำคัญกว่ากัน

2.2 โดยการวิเคราะห์จากความถี่ของคะแนนสภาพปัญหาหรือความต้องการจำเป็น หรืออาจจัดอันดับความสำคัญ โดยการประเมินผลจากการศึกษาในรูปแบบต่าง ๆ

2.3 โดยการประชุมพิจารณาตัดสินโดยคณะทำงานหรือคณะผู้เชี่ยวชาญในปัญหาเหล่านั้น ว่าปัญหาและความต้องการจำเป็นในข้อใดมีความสำคัญกว่ากัน (สัจด์ อุทรานันท์ 2529 : 100)

ปัญหาและความต้องการ ในการดำเนินงานของมนุษย์ มักจะมีมากจนเกินกำลังทรัพยากร และความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ เสมอในทุกที่ การกำหนดลำดับความสำคัญ จึงกลายเป็นสิ่งจำเป็น ที่ช่วยให้สามารถเลือกจัดทำสิ่งต่าง ๆ ตามลำดับ ได้อย่างเหมาะสม (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ 2527 ข. : 49)

ขั้นที่ 2 การวางแผนและกำหนดทางเลือก

อุทัย มุญฺษะเสริฐ (ม.ป.ป. : คำนำ) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการวางแผนไว้ว่า การวางแผนเป็นสิ่งสำคัญของการบริหาร เป็นเครื่องมือสำคัญที่ผู้บริหารสามารถ ใช้ช่วยปฏิบัติงานต่าง ๆ ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ผู้บริหารที่ละเลยการวางแผน ถึงแม้จะเป็นผู้สามารถเชี่ยวชาญสักปานใดก็ตาม มักจะพบว่าประสบความยุ่งยากอยู่เสมอ

ขั้นตอนการปฏิบัติการวางแผนและกำหนดทางเลือก หน่วยศึกษานิเทศก์สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2527 ก. : 119-123) ได้กำหนดขั้นตอนในการวางแผนของศึกษานิเทศก์ไว้ดังนี้

1. ขั้นเตรียมการ เพื่อวางแผน ควรประกอบด้วยการทำงาน เข้าใจกับขอบข่ายอำนาจหน้าที่ของศึกษานิเทศก์ การนำข้อมูลการศึกษาสภาพปัจจุบันปัญหา และความต้องการ มา

พิจารณาจัดลำดับความสำคัญ และการศึกษานโยบาย วัตถุประสงค์ และแนวปฏิบัติของหน่วยเหนือ เพื่อจัดวางแผนให้สนองตอบในส่วนที่เกี่ยวข้อง เนื่องกับขอขมายความรับผิดชอบของศึกษานิเทศก์

2. ชั้นลงมือในการปฏิบัติการวางแผน ควรดำเนินเป็นขั้นตอน โดยการประชุม ผู้เกี่ยวข้องหรือเจ้าของปัญหาอาจ เป็นโรงเรียนหรือกลุ่มโรงเรียน แล้วนำประเด็นปัญหาและความต้องการที่สำคัญ มาเป็นข้อสรุปว่าจะมีแผนปฏิบัติงาน เป็นโครงการในเรื่องใดบ้าง จะจัดทำเป็นโครงการอะไร มีวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายอย่างไร ทาทางเลือกต่าง ๆ และนำทางเลือกมาพิจารณาตามเกณฑ์ที่กำหนด ทางเลือกใดดีก็เลือกทางนั้น และนำทางเลือกที่ได้มากำหนด

รายละเอียดในการดำเนินงาน

3. ชั้นประสานแผน เมื่อได้รายละเอียดโครงการแต่ละโครงการ และรายละเอียดแล้ว พิจารณาว่าวัตถุประสงค์และเป้าหมายสนองตอบสภาพปัญหาและความต้องการ โดยส่วนรวม และสอดคล้องกับนโยบายอย่างแท้จริงหรือไม่ แล้วพิจารณาขทวนในเรื่องงบประมาณ บุคลากร และเวลา เพื่อให้เกิดการประสานกันในเรื่องเหล่านั้น

4. ชี้นำแผนไปปฏิบัติ โดยการจัดทำแผนให้สะดวกแก่การใช้เป็นคู่มือในการปฏิบัติงาน โดยจัดทำเป็นรูปเล่ม เป็นปฏิทินปฏิบัติงาน ปฏิทินปฏิบัติงานนี้จะ เป็นการอำนวยความสะดวกให้แก่ผู้ปฏิบัติงาน และจะเป็น เครื่องมือทบทวนงาน ติดตามโครงการต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี

สำนักงานคณะกรรมการประถมศึกษาแห่งชาติ (2527 ค. : 29-32) ได้กล่าวถึงลักษณะของแผนไว้ดังนี้

1. แผน แผนงาน และโครงการ การใช้คำว่าแผน แผนงาน และโครงการเป็นภาษาไทย ยังมีความสับสนอยู่บ้าง เนื่องจากยังไม่มีคำจำกัดความตายตัว อย่างไรก็ตามความแตกต่างของคำเหล่านี้อยู่ที่คุณลักษณะและระดับของแผน ซึ่งอาจเสนอ เป็นแผนผังแสดงระดับเทียบกับคำในภาษาอังกฤษประกอบการขยายความดังนี้

1.1 แผน (Plan) หมายถึง ผลรวมของแนวทางหรือวิธีการต่าง ๆ

ที่กำหนดไว้ เพื่อปฏิบัติในระดับใดระดับหนึ่ง ในช่วงระยะเวลาใด เวลาหนึ่งซึ่งตัวแผนจะประกอบด้วย การเสนอเหตุผล หลักการ สภาพปัญหา ความต้องการในระดับของแผนนั้น พร้อมการกำหนด

นโยบายวัตถุประสงค์ เป้าหมายวิธีดำเนินงาน แผนงานและโครงการต่าง ๆ ที่สอดคล้องสัมพันธ์กันในระดับของแผนนั้น ๆ เช่นแผนพัฒนาการประถมศึกษาระดับจังหวัด ระดับอำเภอ กลุ่มโรงเรียน ระดับโรงเรียน เป็นต้น

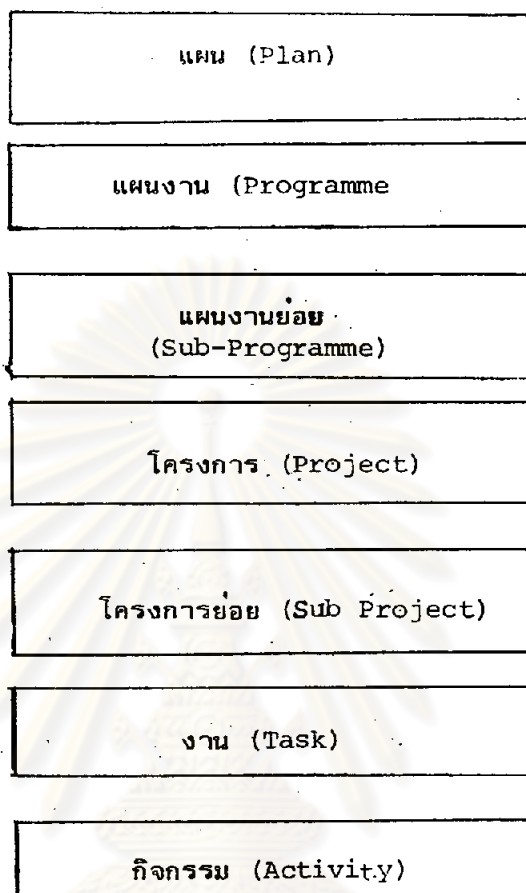
1.2 แผนงาน (Programme) หมายถึง กลุ่มของงานและกลุ่มของโครงการที่กำหนดไว้ในแผนแต่ละระดับ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์หรือกลุ่มวัตถุประสงค์หนึ่ง ๆ โดยทั่วไป แผนงานจะสัมพันธ์กับงานระยะยาว ไม่ได้กำหนดเวลาสิ้นสุดของการดำเนินการ แต่จะสามารถดำเนินการต่อไปได้เรื่อย ๆ ด้วย โครงการที่สามารถปรับเปลี่ยนไปได้ตามสภาพปัญหา ข้อจำกัด และระยะเวลาที่ต่างกันไป เช่นในระดับสถานศึกษาอาจจะมีแผนงานวิชาการ แผนงานกิจการนักเรียน แผนงานบริหารงานทั่วไป แผนงานพัฒนาบุคลากร และแผนงานความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน เป็นต้น

1.3 โครงการ (Project) โครงการคือ การนำเอากลุ่มของกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กันมาดำเนินการให้บรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมาย ในระยะเวลาและวงเงินงบประมาณที่กำหนดชัดเจน ซึ่งแต่ละโครงการจะมีการแจกแจงรายละเอียดชัดเจนเกี่ยวกับชื่อโครงการ หลักการวัตถุประสงค์ เป้าหมาย ขั้นตอนและวิธีดำเนินงาน ระยะเวลา งบประมาณ และวิธีประเมินโครงการอย่างชัดเจน ทั้งนี้เพื่อสนับสนุนให้มีสัมฤทธิ์ผลตามนโยบาย วัตถุประสงค์ และเป้าหมายในระดับต่าง ๆ ด้วยลักษณะเหล่านี้ทำให้โครงการแตกต่างจากงานประจำปกติทั่วไป

ศูนย์วิจัยและพัฒนา
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แผนผังแสดงระดับของแผน

ขั้นที่ 3 การสร้างสื่อ เครื่องมือ และพัฒนาวิธีการ

หน่วยศึกษานิเทศก์ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2527 ก.: 128-137) ได้ให้ความหมายของคำว่าสื่อ เครื่องมือ และชนิดของสื่อ และ เครื่องมือไว้ดังนี้

ความหมายของสื่อ เครื่องมือ

สื่อในการนิเทศ หมายถึง สิ่งที่ช่วยในการปฏิบัติงานนิเทศการศึกษา เพื่อแก้ไขปัญหาพัฒนาการทำงานของครู ตลอดจนช่วยให้การทำงานระหว่างผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น สื่อเหล่านี้อาจจะ เป็นประเภท Software หรือ Hardware ก็ได้ เช่น โปรแกรมสำเร็จรูป ชุดสไลด์ วีดีโอเทป วิทยู เครื่องฉายสไลด์ ฯลฯ

เครื่องมือในการนิเทศ หมายถึง สิ่งที่ใช้ในการตรวจสอบ การปฏิบัติงานของผู้รับการนิเทศ และผู้นิเทศ เพื่อทราบที่มาของปัญหา ซึ่งจะช่วยให้สามารถแก้ไขได้ถูกต้อง เครื่องมือเหล่านี้ ได้แก่ แบบทดสอบ แบบสอบถาม แบบสำรวจ แบบประเมินค่า แบบสังเกตพฤติกรรม ฯลฯ

สรุป สื่อ เครื่องมือ เพื่อใช้ในการนิเทศการศึกษา หมายถึงถึง วัสดุ วัสดุทัศนูปกรณ์ เอกสาร วิธีการ เครื่องมือตรวจสอบ ตลอดจนกิจกรรมอันใดที่ผู้นิเทศจัดเตรียม หรือจัดทำขึ้น โดยมีจุดมุ่งหมายเฉพาะ เรื่องในการปฏิบัติงานคราวหนึ่ง ๆ ทั้งนี้เพื่อใช้สื่อ เครื่องมือเป็นตัวตรวจสอบ วินิจฉัย ให้ข้อมูลทักษะในการแก้ไข และส่งเสริมการจัดการศึกษาไปสู่ทิศทางที่ประสงค์

ชนิดของสื่อ เครื่องมือ

1. สื่อ เครื่องมือ สำหรับตรวจสอบคุณภาพการศึกษา มีหลายประเภทได้แก่ แบบทดสอบ แบบสอบถาม แบบสังเกตการสอน แบบประเมินคุณภาพการเรียนการสอน แฟ้มทะเบียนนักเรียน
2. สื่อ เครื่องมือ สำหรับสร้างสรรค์ คุณภาพการศึกษา หลังจากที่ใช้สื่อในการตรวจสอบคุณภาพการศึกษาแล้ว ผู้นิเทศจะเกิดแนวความคิดในการสร้างสื่อ เครื่องมือ เพื่อส่งเสริมคุณภาพการศึกษาในลักษณะต่าง ๆ เช่น
  - 2.1 สื่อ เครื่องมือนิเทศเพื่อป้องกัน ผู้นิเทศที่มีความชำนาญ เมื่อตรวจสอบแล้ว เห็นว่า จะเกิดปัญหายุ่งยากขึ้น ผู้นิเทศจะต้องสร้างสื่อ เครื่องมือ เพื่อเตรียมการป้องกัน โดยให้ครูมีความมั่นใจว่า เมื่อนำหลักการนี้ไปปฏิบัติแล้วจะประสบผลสำเร็จ สื่อและเครื่องมือเพื่อป้องกันก็คือ การใช้กรณีตัวอย่าง บทบาทสมมติ ฯลฯ
  - 2.2 สื่อ เครื่องมือการนิเทศเพื่อแก้ไข งานนิเทศการศึกษา เป็นงานที่ซับซ้อน เพราะเป็นงานที่พัฒนาการเรียนการสอน ผู้นิเทศจึงมีความจำเป็นที่จะต้องใช้สื่อ เครื่องมือ เพื่อช่วยให้ผู้รับการนิเทศ มองเห็นทางที่จะแก้ไขปัญหาการทำงานของคนให้มีประสิทธิภาพ สื่อ เครื่องมือประเภทนี้ได้แก่ เอกสาร เช่น เอกสารหลักสูตร บทเรียนสำเร็จรูป ใบงาน เอกสารเผยแพร่วิชาการ ฯลฯ และ ชุดประกอบการสอน อาจทำเมื่อผู้นิเทศพบว่าผู้รับการนิเทศมีปัญหาเรื่องวิธีสอน หรือผู้รับการนิเทศไม่สนใจฟัง ผู้นิเทศอาจสร้างชุดประกอบการสอน เช่น เทป วีดีโอ เป็นต้น

2.3 สื่อ เครื่องมือการนิเทศเพื่อก่อหรือสร้าง ซึ่งมีหลักการที่สำคัญ 4 ประการคือ ช่วยให้ครูได้ใช้ระเบียบวิธีสอนที่ดีเป็นประจำ ช่วยเร่งเร้าให้ครูทำงานด้วยความกระฉับกระเฉง ช่วยให้กำลังใจ และช่วยชี้ช่องทางที่จะเติบโตได้จริงจัง ซึ่งได้แก่แฟ้มสำหรับเขียนความคิด เห็นและข้อเสนอแนะ เพื่อให้ผู้นิเทศทราบและหาทางปรับปรุงพัฒนาตามข้อเสนอแนะ การจัดศูนย์วิชาการ เพื่อเป็นแหล่งค้นคว้าหาความรู้ และการสร้างฝึกรอบรมสำเร็จรูป ซึ่งประกอบด้วยเอกสารแนะนำ คู่มือแบบฝึกปฏิบัติ เทปบันทึกเสียง แผนภูมิ แผนภาพ ภาพนิ่ง ฯลฯ

2.4 สื่อ เครื่องมือการนิเทศเพื่อสร้างสรรค์ ซึ่งตรงกับการนิเทศเพื่อก่อคือการนิเทศเพื่อการสร้างสรรค์ พึ่งเลี้ยงด้านความรู้และสติปัญญา จิตใจ และกำลังร่างกาย ของผู้รับการนิเทศ เพื่อให้ผู้รับการนิเทศปฏิบัติงานให้ดำเนินไปสู่จุดหมายปลายทางที่พึงประสงค์ ซึ่งได้แก่ การจัดนิทรรศการ โสตทัศนูปกรณ์ต่าง ๆ

ขั้นที่ 4 การปฏิบัติการณ์นิเทศ

การปฏิบัติการณ์นิเทศ เป็นขั้นตอนที่ 4 ของกระบวนการนิเทศการศึกษา เป็นขั้นตอนที่จะปฏิบัติหลังจากได้ศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการ ซึ่งเป็นขั้นที่ 1 และมีการวางแผนงาน กำหนดทางเลือกซึ่งเป็นขั้นตอนที่ 2 สร้างเครื่องมือ สร้างสื่อ เครื่องมือและพัฒนาวิธีการ เป็นขั้นที่ 3 แล้วจึงจะถึงขั้นที่ 4 คือการปฏิบัติการณ์นิเทศ เป็นขั้นตอนที่จะก่อให้เกิดผลจากทั้ง 3 ขั้นตอน ที่ผ่านมาไปปฏิบัติให้บังเกิดผลสำเร็จตามจุดประสงค์และ เป้าหมายที่กำหนดไว้

ลักษณะของการปฏิบัติการณ์นิเทศ

การปฏิบัติการณ์นิเทศทำได้ 2 ลักษณะ คือ

1. นิเทศเพื่อตรวจสอบคุณภาพการศึกษาของโรงเรียน กลุ่มโรงเรียน และของอำเภอ โดยใช้สื่อและ เครื่องมือที่ได้จัดทำ จัดหาไว้ในขั้นที่ 3
2. นิเทศเพื่อส่งเสริมคุณภาพการศึกษาของโรงเรียน กลุ่มโรงเรียน และของอำเภอ โดยวิธีสื่อและ เครื่องมือส่งเสริมคุณภาพการศึกษาที่ได้จัดทำ จัดหาไว้ในขั้นที่ 3 เช่นกัน

ซึ่งการนิเทศทั้ง 2 ลักษณะนี้อาจจะนิเทศได้ 2 วิธีคือ

1. นิเทศทางตรง หมายถึง สน.สพอ./ปก. ออกปฏิบัติการณ์นิเทศด้วยตนเอง หรือออกปฏิบัติการณ์ร่วมกับประธานกลุ่มโรงเรียนและครูวิชาการกลุ่มโรงเรียนออกปฏิบัติการณ์ร่วมกับโรงเรียนหรือกลุ่มโรงเรียนตามแผนงาน ที่ได้กำหนดทางเลือกไว้ในรูปของโครงการโดยใช้สื่อ

และเครื่องมือที่ได้จัดเตรียมไว้ตามจุดประสงค์และ เป้าหมายของโครงการ

2. นิเทศทางอ้อม หมายถึงการนิเทศด้วยการใช้สื่อและ เครื่องมือนิเทศต่าง ๆ คลอดจนบุคลากรอื่นปฏิบัติการแทน เช่นประธานกลุ่ม ครูวิชาการ ดำเนินการตามโครงการแล้วส่ง ข้อมูลย้อนกลับเข้ามาหรือใช้เอกสารสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ ชุดการสอน ชุดการอบรม ฯลฯ แล้วส่งสื่อ สอบถาม หรือสื่อแบบสำรวจรายการ เป็นสิ่งเก็บรวบรวม ข้อมูลนิเทศทางอ้อม ย้อนกลับ เข้ามา ประเมินสรุปผลการนิเทศทางอ้อม โดยใช้สื่อและ เครื่องมือนิเทศ

การนิเทศ เป็นการดำเนินการร่วมกันระหว่างผู้ให้การนิเทศกับผู้รับการนิเทศ โดยมี จุดมุ่งหมายที่จะเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ของผู้รับการนิเทศในทางที่ดีขึ้น ซึ่งทำให้ผลงานของผู้ รับการนิเทศ มีคุณภาพสูงขึ้น อันเป็น เป้าหมายของการนิเทศการศึกษา (สังด์ อุทรานันท์ 2529: 136)

การดำเนินการปฏิบัติการนิเทศ ควรมีขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. ประชุมผู้เกี่ยวข้องและคณะทำงาน
2. กำหนดงานที่จะปฏิบัติ
3. แบ่งงานรับผิดชอบ
4. ทำความเข้าใจสื่อและ เครื่องมือนิเทศการศึกษา ร่วมกัน
5. ตกลงกำหนดแนวทางร่วมกัน เกี่ยวกับระบบการ เก็บข้อมูล
6. ปฏิบัติการนิเทศตามโครงการ ตามงาน และหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย
7. มีการทบทวน ประชุม ทบทวนปฏิบัติงานตามขั้นตอน
8. ประชุมคณะปฏิบัติงานนิเทศทั้งหมด เพื่อสรุปผลการปฏิบัติงานนิเทศ เมื่อ เสร็จสิ้น การปฏิบัติการนิเทศ ตามโครงการ
9. นำข้อมูลไปใช้ดำเนินการต่อไป

ขั้นที่ 5 การประเมินและรายงานผล

การประเมินและการรายงานผล เป็นขั้นที่สร้างความสมบูรณ์ให้กับกระบวนการนิเทศ การศึกษาทำให้การนิเทศ เป็นไปอย่างมีระบบ การประเมินผลการนิเทศการศึกษา เป็นขั้นตอนที่มีความสำคัญที่จะทำให้ทราบว่า การปฏิบัติการนิเทศบรรลุผลได้ เพียงใด

การประเมินโครงการนิเทศการศึกษาเป็นการประเมินที่จะทราบถึงประสิทธิภาพของโครงการ สัจด์ อุทรานันท์ (2529: 183-184) ได้จัดลำดับของขั้นตอนการประเมินไว้ดังนี้

- อันดับที่ 1 ผลผลิต หรือผลลัพธ์ (Output) ที่ได้จากการนิเทศ
- อันดับที่ 2 กระบวนการทำงาน (Process)
- อันดับที่ 3 ปัจจัยป้อนเข้า (Input)

อันดับที่ 1 การประเมินผลผลิต หรือผลลัพธ์ที่ได้จากการนิเทศ โดยประเมินผลทราบว่า โครงการนิเทศได้บรรลุผลตามจุดหมายของการนิเทศเพียงใด

อันดับที่ 2 การประเมินกระบวนการทำงาน (Process) เป็นการประเมินวิธีปฏิบัติตามโครงการและขั้นตอนการทำงาน อาจใช้เครื่องมือวัดและประเมิน โดยใช้แบบสังเกตแบบสอบตาม สัมภาษณ์ การประชุมปรึกษาหารือ และแบบวัดทัศนคติ (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ 2527 ก: 146-147)

ข้อมูลที่เป็นส่วนของกระบวนการทำงานที่สมควรทำการประเมินได้แก่ ความเหมาะสมของขั้นตอนการทำงาน ความเหมาะสมของการจัดกิจกรรม ปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้นิเทศกับผู้รับการนิเทศ และบรรยากาศในการทำงาน เป็นต้น (สัจด์ อุทรานันท์ 2527: 185)

อันดับที่ 3 การประเมินปัจจัยป้อนเข้า (Input) ของโครงการการให้ความสำคัญในการประเมินปัจจัยป้อนเข้าไว้อันดับสุดท้าย เนื่องจาก ปัจจัยป้อนเข้าไม่สามารถบอกถึงความสำเร็จของโครงการนิเทศการศึกษาได้เลย ปัจจัยป้อนเข้าที่ควรทำการประเมินเพื่อประกอบการพิจารณาคุณภาพหรือประสิทธิภาพของโครงการนิเทศการศึกษาได้แก่ การลงทุนในด้านบุคลากร วัสดุอุปกรณ์ งบประมาณ ระยะเวลาที่ใช้ในการดำเนินการตามโครงการ เป็นต้น

กระบวนการจึง เป็นขั้นตอนของการทำงาน เพื่อให้ไปถึงจุดหมายปลายทางที่กำหนดไว้ และเป็นการนำหลักการทฤษฎี และแนวความคิดต่าง ๆ ไปปฏิบัติ การจัดการหรือการดำเนินงาน จำเป็นต้องจัดให้งานดำเนินไปอย่างมีระบบ มีลำดับขั้นตอน ไม่สับสนสามารถติดตามประเมินผล และหากเกิดปัญหา อุปสรรคขึ้นก็สามารถวิเคราะห์หาสาเหตุได้ เพราะมีระบบเป็นหลักอยู่ การจัดการนิเทศการศึกษาจึงควรจัดให้มีระบบ มีกระบวนการในการดำเนินงาน จะทำให้งานมีระเบียบและมีประสิทธิภาพ

กิจกรรมการนิเทศการศึกษา

การนิเทศการศึกษา เป็นการทำงานร่วมกัน โดยอาศัยโครงการเป็นจุดสำคัญ โครงการนิเทศการศึกษาจะประสบผลสำเร็จตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ ต้องยึดกิจกรรมเป็นหลัก กิจกรรมที่นำมาจัดต้องคำนึงถึงประโยชน์ของผู้รับการนิเทศ ให้มากที่สุด

สงัด อุทรานันท์ (2529: 61-71) ได้สรุปความคิดเห็น มาจาก แฮร์ริส เบสเซนท์ แมคอินไทล์ และได้จัดกิจกรรมการนิเทศได้ 23 ชนิดดังนี้

1. การบรรยาย เป็นกิจกรรมที่ใช้ได้ทั้งกลุ่มเล็กและกลุ่มใหญ่ เป็นกิจกรรมที่ทำได้ง่าย เพียงแต่ใช้การพูด การฟังเท่านั้น ผู้ฟังจะได้รับความรู้และประสบการณ์น้อยในทางปฏิบัติ การบรรยายจะเป็นส่วนหนึ่งของการฝึกอบรมเท่านั้น
2. การบรรยายที่มีสื่อประกอบ เป็นการบรรยายที่ใช้ทัศนูปกรณ์เข้ามาช่วย เป็นสไลด์แผ่นโปร่งใส แผนภูมิ แผนภาพ ฯลฯ ประกอบคำบรรยาย เปิดโอกาสให้ผู้ฟังบรรยายได้มองเห็นสิ่งต่าง ๆ ที่ผู้บรรยายเสนอ การบรรยายโดยใช้สื่อประกอบให้ความรู้และประสบการณ์น้อย แต่มีคุณค่ามากกว่าการบรรยาย โดยไม่มีอะไรประกอบเลย ในปัจจุบัน ได้มีการใช้สื่อหลาย ๆ ประเภทประกอบการบรรยาย
3. การเสนอข้อมูลเป็นกลุ่ม การเสนอข้อมูลเป็นกลุ่มจะช่วยให้การบรรยายเป็นที่น่าสนใจ ซึ่งสามารถดำเนินการเป็นหลายลักษณะเพื่อการบรรยายเป็นหมู่คณะ มีผู้ให้ข้อมูลหลายคน และต่อเนื่องกัน เช่นการประชุมแบบซิมโปเซียม การโต้วาที กิจกรรมนี้มีจุดเน้นอยู่ที่การให้ข้อมูล แนวความคิด หรือแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน ความรู้และประสบการณ์ที่ได้รับจะมากกว่าการบรรยาย ทั้งสองแบบที่กล่าวมาแล้ว
4. การดูภาพยนตร์ หรือโทรทัศน์ เป็นการนำเสนอข้อมูลโดยใช้สื่อทางสายตา โดยการให้ดูโทรทัศน์ ภาพยนต์ เทปบันทึกภาพ กิจกรรมลักษณะนี้เริ่มนำมาใช้ในการฝึกอบรมมากยิ่งขึ้น
5. การฟัง จากเทป วิทยุ และจานเสียง เป็นกิจกรรมที่จะช่วยถ่ายทอดแนวความคิด จากบุคคลหนึ่งไปยังบุคคลอีกหลาย ๆ คน กิจกรรมนี้สร้างความรู้ความเข้าใจ หรือฝึกทักษะทางด้านต่าง ๆ นอกจากนี้ยังใช้เทปบันทึกเสียงประกอบการสัมภาษณ์ หรือบันทึกเหตุการณ์ต่าง ๆ แล้วนำมาวิเคราะห์ภายหลัง ความรู้และประสบการณ์ที่ได้รับจากกิจกรรมประเภทนี้

ยังถือว่าน้อย เช่นเดียวกัน

6. การจัดนิทรรศการเกี่ยวกับวัสดุและเครื่องมือต่าง ๆ กิจกรรมนี้จะช่วยในการฝึกอบรม หรือเป็นกิจกรรมสำหรับพัฒนาวัสดุและเครื่องมือต่าง ๆ กิจกรรมนิทรรศการนี้จะมีคุณค่ามากเมื่อนำไปใช้ร่วมกับกิจกรรมอื่น ๆ เพื่อเพิ่มความสนใจแก่ผู้ร่วมกิจกรรมได้เป็นอย่างดี กิจกรรมนี้จะทำให้ผู้รับกิจกรรมได้รับความรู้และประสบการณ์บ้างพอสมควร แต่ก็ยังไม่มากนัก

7. การสังเกตภายในห้องเรียน เป็นกิจกรรมที่ผู้นิเทศสังเกตการทำงานในสถานการณ์จริง เพื่อวิเคราะห์สภาพการปฏิบัติงานของบุคคลเหล่านั้น การสังเกตภายในห้องเรียน จะช่วยให้ทราบจุดดีหรือจุดอ่อนของบุคคล การสังเกตจะมีคุณภาพ ต้องมีผู้สังเกตที่มีทักษะ มีเครื่องมือที่มีคุณภาพ และการบันทึกข้อมูลที่ถูกต้อง กิจกรรมนี้จะทำให้ผู้ร่วมกิจกรรมได้รับความรู้และประสบการณ์บ้างพอสมควร แต่ก็ยังไม่มากนัก

8. การสาธิต เป็นกิจกรรมที่มุ่งให้ ผู้อื่นได้เห็นการดำเนินการ คล้ายสถานการณ์จริง ความรู้และประสบการณ์ที่ได้รับจากการสาธิตจะได้มากพอสมควร การสาธิตจะมีคุณค่ามากขึ้น ในกรณีที่มีการดำเนินการสังเกตอย่างเป็นระบบและมีกิจกรรมตามมา เช่น การอภิปรายประกอบ การให้ดูแบบบันทึก ที่แสดงการปฏิบัติงานของตนเอง เพื่อให้เห็นข้อบกพร่องของตนเอง และหาทางปรับปรุงแก้ไข

9. การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง เป็นกิจกรรมที่ดำเนินการระหว่างผู้ให้การสัมภาษณ์และผู้ให้ข้อมูล โดยมีจุดประสงค์หลัก เพื่อให้ได้ข้อมูลต่าง ๆ ตามที่ต้องการ การสัมภาษณ์ เป็นกิจกรรมที่จะช่วยในการเลือกคณะทำงาน การสื่อสารกับกลุ่มคน และการตรวจสอบยืนยันข้อมูลต่าง ๆ ตามที่ต้องการ เนื่องจากการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง จะถูกควบคุมโดยผู้สัมภาษณ์ กิจกรรมชนิดนี้จึงมีค่าน้อยต่อการ เปลี่ยนแปลง เจตคติของบุคคล กิจกรรมนี้จะทำให้ผู้ร่วมกิจกรรม ได้รับความรู้ และ ประสบการณ์มากพอสมควร

10. การสัมภาษณ์เฉพาะเรื่อง เป็นกิจกรรมการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง โดยจะทำการสัมภาษณ์เฉพาะบางเรื่อง ที่ผู้ตอบจะสามารถตอบได้เท่านั้น กิจกรรมนี้ถ้าดำเนินการ อย่างเป็นระบบแล้ว ผู้นิเทศก็สามารถวิเคราะห์สถานการณ์ภายในห้องเรียนได้เป็นอย่างดี ผู้เข้าร่วมกิจกรรมจะได้รับความรู้และประสบการณ์มากพอสมควร

11. การสัมภาษณ์ทางอ้อม ในการสัมภาษณ์ทางอ้อม ผู้สัมภาษณ์จะพยายามให้ผู้ให้การสัมภาษณ์ระลึกถึงข้อมูลในอดีต ปัจจุบัน หรือคาดการณ์ในอนาคตเพื่อประเมินตนเอง หรือตัดสินใจว่า ตนเองได้ทำหรือจะทำในลักษณะใด ผู้สัมภาษณ์จะต้องแสดงความสัมพันธ์อันดีกับผู้ให้การสัมภาษณ์ เพื่อให้เขาได้แสดงความคิดเห็น หรือแสดงความรู้สึกออกมามากที่สุด และแสดงออกด้วยความจริงใจ ลักษณะของการสัมภาษณ์จะสนใจอยู่ที่ปัญหา และความสนใจของผู้ให้การสัมภาษณ์เป็นประการสำคัญ การใช้เทปบันทึกเสียงประกอบการสัมภาษณ์ จะทำให้ได้ข้อมูลที่ละเอียดมาก กิจกรรมนี้ทำให้เกิดความรู้และประสบการณ์มาก

12. การอภิปราย เป็นกิจกรรมที่เหมาะสมสำหรับกลุ่มขนาดเล็ก ซึ่งจะทำให้ได้ความรู้และประสบการณ์มาก การอภิปรายแตกต่างจากการสัมภาษณ์ เพราะการอภิปรายจัดเป็นกลุ่ม จะมีความใกล้เคียงกับการประชุมกลุ่ม และอภิปรายกลุ่ม การอภิปรายอาจจะนำไปใช้ร่วมกับกิจกรรมอื่น ๆ เช่นบทบาท สมมติ ภาพยนต์ การอ่าน การวิจัย การเขียนชั้นเรียน การสาธิต และการบรรยาย

13. การอ่าน การอ่านเป็นกิจกรรมนิเทศที่ใช้กันอย่างแพร่หลาย กิจกรรมการอ่านจะมีคุณค่ามากขึ้น หากดำเนินการอย่างเป็นระบบและมีการอภิปรายหลังจากการอ่านเสร็จสิ้นลง ในปัจจุบันได้มีการใช้กิจกรรมการอ่านผสมผสานกับกิจกรรมชนิดอื่น สำหรับการฝึกอบรมมากขึ้น เช่น ให้อ่านขั้นตอนการทำงานกิจกรรม หรือการให้อ่านกรณีปัญหา เป็นต้น

14. การวิเคราะห์ข้อมูลและการคิดคำนวณ กิจกรรมชนิดนี้มีความสำคัญมากสำหรับผู้นิเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การติดตามและประเมินผลการวิจัย เชิงปฏิบัติ และการควบคุม ประสิทธิภาพการสอน ในสภาพที่เป็นจริง ศึกษานิเทศก์จำเป็นจะต้องมีความสามารถและทักษะในการคิดคำนวณอย่างง่าย ๆ เช่น การคิดคำนวณค่าดัชนีต่าง ๆ การเขียนตาราง เขียนกราฟ และแผนภูมิแสดงความสัมพันธ์ของตัวเลข เพื่อนำไปใช้วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสังเกต พฤติกรรมในห้องเรียน

15. การบันทึกด้วยเทปบันทึกภาพ และถ่ายภาพ กิจกรรมนี้มีประโยชน์ในการพัฒนาหลักสูตร การประเมินผลงาน การฝึกอบรม และการประชาสัมพันธ์ ปัจจุบันมีการถ่ายภาพในลักษณะเทปบันทึกภาพมากขึ้น เพราะเป็นเครื่องมือที่แสดงให้เห็นรายละเอียด ทั้งภาพและเรื่อง สามารถดูได้ทันที ลบได้และกลับมาใช้ใหม่ได้ ส่วนการถ่ายภาพนั้น จะนำมาใช้ประโยชน์มากในการจัดนิทรรศการ หรือจัดทำภาพประกอบในการจัดทำรายงานประเมินผล ในเรื่องต่าง ๆ

16. การระดมสมอง เป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเสนอแนวความคิด วิธีการแก้ปัญหา หรือให้ข้อเสนอแนะต่าง ๆ การระดมสมอง จัดเป็นกิจกรรมกลุ่ม ซึ่งแต่ละคน จะแสดงความคิดเห็นออกมา และจะไม่มีอภิปราย ไม่มีการวิเคราะห์ หรือวิพากษ์วิจารณ์ แต่อย่างใด การระดมสมองจะต้อง เป็นไปในทางที่ดีไม่มีอคติต่อแนวความคิดของบุคคลใดทั้งสิ้น ถึงแม้แนวความคิดที่สมาชิก เสนอมา นั้นจะไม่สามารถนำไปปฏิบัติได้โดยตรง แต่แนวความคิดนั้น ก็จะถูกนำไปผสมผสานให้เกิดแนวความคิดอื่น หรือเกิดแนวคิดใหม่ ๆ ที่สามารถนำไปปฏิบัติได้

17. การจัดทำเครื่องมือและข้อทดสอบ

กิจกรรมชนิดนี้จะเกี่ยวข้องกับการใช้แบบทดสอบ แบบสำรวจ แบบแสดงความคิดเห็น แบบประเมินเจตคติ และเครื่องมืออื่น ๆ เครื่องมือเหล่านี้มักจะนำไปใช้ร่วมกับ กิจกรรมอื่น ๆ อยู่บ่อย ๆ เช่น การอภิปราย การแสดงบทบาทสมมติ การสัมภาษณ์ และการสังเกต

18. การประชุมกลุ่มย่อย กิจกรรมชนิดนี้เป็นการประชุมกลุ่ม เพื่ออภิปรายในหัวข้อ เรื่องที่จำเพาะเจาะจงโดยมีการกำหนดโครงสร้างน้อยที่สุด แต่จะมุ่งเน้นปฏิสัมพันธ์ ภายในกลุ่ม มากที่สุด ปฏิสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นในขณะที่ทำการประชุมกลุ่มจะเป็นไปแบบอิสระ และการแสดงความคิดเห็น ก็ทำได้เต็มที่ ผลการประชุมกลุ่มควรจะ ได้มา ซึ่งควรเห็นด้วย ไม่เห็นด้วย หรือได้ข้อเสนอแนะ เกี่ยวกับทางเลือกปฏิบัติงาน กิจกรรมการประชุมกลุ่ม จะมีคุณค่ามาก ถ้าหากมีกิจกรรมอื่น ๆ ตามมา เช่น การประชุมประเด็น หรือตั้งเป็นคำถาม ในกรณีที่จะต้องแสวงหาข้อมูลเพิ่มเติมอีก

19. การพาไปทัศนศึกษา กิจกรรมชนิดนี้เป็นการเดินทางออกจากโรงเรียน ในสถานที่แห่งอื่น เพื่อศึกษาและดูงานที่สัมพันธ์ กับงานที่ตนเองได้ปฏิบัติอยู่ ไม่นิยมนำมาใช้ในการ ฝึกอบรมครูประจำการมากนัก การไปทัศนศึกษา จะได้ประโยชน์ในเชิงเพิ่มพูน ประสบการณ์ แก่ผู้ร่วมกิจกรรม และทำให้ได้รับความรู้มาก

กิจกรรมทัศนศึกษาจะมีความแตกต่างจากกิจกรรมการเยี่ยมชม ก็ตรงที่ กิจกรรม ทัศนศึกษาจะไม่เกี่ยวข้องกับการสังเกตพฤติกรรมการสอนในห้องเรียน

20. การเยี่ยมชมชั้นเรียน เป็นกิจกรรมที่บุคคลหนึ่งจะไปเยี่ยมและสังเกตการทำงาน ของอีกบุคคลหนึ่ง กิจกรรมการเยี่ยมชมชั้นเรียนที่ได้ผลนั้น จำเป็นต้องมีคู่มือเกี่ยวกับการสังเกต พฤติกรรมการทำงานควบคู่กันไปด้วย การเยี่ยมควรไปเยี่ยมบุคคลที่มีความสามารถในการทำงาน และดีเพียงพอที่จะเป็นตัวอย่างได้ และต้องมีการวางแผนในการจัดกิจกรรมเป็นอย่างดี จึงทำให้ การเยี่ยมชมชั้นเรียนเกิดประโยชน์สูงสุด กิจกรรมนี้จะทำให้ผู้ร่วมกิจกรรมได้รับความรู้และประสบการณ์ มาก

21. บทบาทสมมุติ เป็นกิจกรรมที่สะท้อนให้เห็นความรู้สึกนึกคิดของบุคคล
 ในวัฒนธรรมต่าง ๆ บทบาทสมมุติที่นำมาใช้ในการศึกษาจะเป็นลักษณะคล้ายกับการปฏิบัติในสภาพ
 ที่เป็นจริงในการนำมาใช้ในการนิเทศนั้น ส่วนใหญ่มักจะเอาปัญหาที่เกิดขึ้นกับครูมาเป็นตัวกำหนด
 ให้ผู้ทำกิจกรรม สมมุติตัวเองว่า ถ้าอยู่ในสถานการณ์นั้น ๆ เขาจะทำอย่างไร กิจกรรมบทบาท
 สมมุติ จะช่วยให้เข้าใจสถานการณ์ต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี โดยไม่ต้องอธิบายด้วยคำพูดหรืออภิปราย
 อย่างละเอียด

22. การเขียน เป็นกิจกรรมที่ใช้เป็นสื่อกลางในการนิเทศเกือบทุกเรื่อง
 เช่น การเขียนโครงการนิเทศ การบันทึกข้อมูล การเขียนรายงาน การเขียนบันทึก การเขียน
 ใบเตือนความจำ การเขียนเป็นกิจกรรมสื่อความหมายที่มีความสำคัญเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะ
 อย่างยิ่ง การเขียนเอกสารต่าง ๆ ที่ใช้ในการฝึกอบรม กิจกรรมการเขียนเป็นกิจกรรมที่ให้
 ความรู้และประสบการณ์มาก เพราะทำให้เกิดความเข้าใจทั้งผู้เขียน และผู้อ่านทั้งสองฝ่าย

23. การปฏิบัติตามคำแนะนำ กิจกรรมชนิดนี้ให้ได้ดีกับรายบุคคล หรือกับกลุ่ม
 ขนาดเล็ก เป็นกิจกรรมที่มุ่งเน้นการปฏิบัติกิจกรรมการปฏิบัติตามคำแนะนำจะน่าสนใจมากขึ้น
 เมื่อมีการฝึกทดลอง การนิเทศ การสอน แบบคลินิก ก็มีการใช้กิจกรรมในลักษณะนี้มากเช่นกัน
 บางครั้งก็อาจใช้ร่วมกับกิจกรรมการเยี่ยมชั้นเรียน และกิจกรรมการสังเกตด้วย

สรุปกิจกรรมดังกล่าวมาข้างต้น จะเห็นว่าแต่ละกิจกรรมมีลักษณะที่แตกต่างกันตาม
 วัตถุประสงค์ ผู้นิเทศต้องเลือกใช้กิจกรรมนั้น ๆ ให้เหมาะสม จึงจะทำให้การนิเทศการศึกษา
 ประสบผลสำเร็จตามจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้

สมรรถภาพการสอน

วิชัย วงษ์ใหญ่ (2523: 100) กล่าวถึง การปฏิรูปการศึกษาในปัจจุบันว่า มีแนวคิด
 ที่กำลังปฏิบัติอยู่ 4 ประการ คือ

1. แนวคิดเกี่ยวกับเทคโนโลยี (The Technocratic ideology)
2. การปรับพฤติกรรมของผู้เรียน (Behavior Modification)
3. การศึกษาเพื่อการอาชีพ (Career Education)
4. การศึกษาแบบสมรรถฐาน (Competency Based Education)

การศึกษาแบบสมรรถฐานเป็นแนวคิดหนึ่งที่กำลังมีบทบาทสำคัญต่อการจัดการศึกษา
 ในขณะนี้ เพราะเป็นแนวคิดที่เน้นเกี่ยวกับความสามารถของครูที่มีคุณภาพ อันจะนำไปสู่ความสำเร็จ
 ของจุดมุ่งหมายทางการศึกษาที่กำหนดไว้ แต่อย่างไรก็ตาม ก่อนที่จะจัดการศึกษาแบบสมรรถฐาน
 ได้บรรลุเป้าหมายนั้น ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย จำเป็นจะต้องให้ความสนใจต่อคุณภาพของครูเป็นลำดับแรก
 ครูที่จะมีคุณภาพนั้น ควรเป็นผู้ที่ได้รับการศึกษาอบรมและฝึกฝนจนเกิดความรู้ ทักษะ หรือความ
 ชำนาญในการปฏิบัติหน้าที่ด้านการสอนจากสถาบันผลิตครูโดยตรง นอกจากนั้นยังจะต้องประพฤติตน
 ให้มีคุณธรรม มีมนุษยสัมพันธ์และมีบุคลิกภาพที่ดี ที่เด็กสามารถยึดถือเป็นแบบอย่างได้ ครูที่มีคุณสมบัติ
 ดังกล่าวจึงจะเรียกได้ว่าเป็นครูที่มีคุณภาพ

แนวคิดที่กล่าวข้างต้นเชื่อว่าครูที่มีคุณภาพ ย่อมส่งผลถึงคุณภาพทางการศึกษาของผู้เรียน
 ด้วย แต่จากการศึกษาสภาพที่การประณตศึกษาด้อยคุณภาพ (เกรียง เอี่ยมสกุล อ้างถึงใน
 ฆาณพ ภาษิตวิไลธรรม 2520: 2) พบข้อเท็จจริงประการหนึ่งว่า สมรรถภาพในการสอน
 ของครูประณตศึกษา ยังไม่ได้มาตรฐานเท่าที่ควร แสดงให้เห็นว่า สมรรถภาพในการสอนของครู
 มีอิทธิพลต่อคุณภาพของการศึกษาและคุณภาพของตัวครูเป็นอย่างมาก

ในทางการศึกษามีผู้ให้ความหมายของสมรรถภาพและสมรรถภาพการสอน ไว้ในลักษณะ
 ใกล้เคียงกัน ดังต่อไปนี้

กูด (Good 1973: 121) ให้ความหมายของคำว่า สมรรถภาพในลักษณะของคำจำกัด
 ความว่า หมายถึง ทักษะ มโนทัศน์ และทัศนคติ ที่จะต้องมีในการทำงานทุกชนิดและสามารถที่จะนำ
 เอาวิธีการและความรู้พื้นฐานไปประยุกต์ใช้กับสถานการณ์ที่ปฏิบัติจริงได้ ซึ่งสอดคล้องกับการให้
 ความหมายของ สวัสดิ์ ประทุมราช และคณะ และกมล สุดประเสริฐ และคณะ (2523:
 31-34) ที่ใช้คำว่า "สมรรถวิสัย" แทนคำว่า "สมรรถภาพ" ว่าหมายถึง
 คุณสมบัติที่เป็นผลมาจากความรู้ ความเข้าใจ ทักษะ เจตคติ และอุปนิสัยหรือบุคลิกภาพซึ่งมีผล
 ทำให้เกิดความสามารถในการกระทำพฤติกรรมต่าง ๆ ที่พึงปรารถนาได้

สำหรับความหมายของสมรรถภาพที่เน้นในทางสมรรถภาพการสอนนั้น ชมพันธ์ กุญชร
 ณ อุษยา (2519: 12) และ ฆาณพ ภาษิตวิไลธรรม (2520:12) อธิบายในทำนอง
 เดียวกันว่า "สมรรถภาพ หมายถึง ความรู้ ทักษะ และเจตคติที่ครูพึงมีในการช่วยให้นักเรียนมี
 พัฒนาการทั้งทางด้าน สติปัญญา สังคม อารมณ์ และร่างกาย

นอกจากความหมายในสองลักษณะนี้ คณะกรรมการในโครงการปรับปรุงหลักสูตรการฝึกหัดครู (2524: 31-43) ได้ให้ความหมายรวมเข้าด้วยกันระหว่างสมรรถภาพและการสอน โดยใช้คำว่า สมรรถภาพครู พร้อมทั้งอธิบายว่า สมรรถภาพครู หมายถึง ความรู้ ความสามารถ เทคนิควิธี คุณลักษณะและเจตคติที่ผู้เป็นครูพึงมี เพื่อช่วยส่งเสริมพัฒนาการของเด็กทางสติปัญญา สังคม อารมณ์ และจิตใจ

จากความหมายที่กล่าวข้างต้น สรุปได้ว่า สมรรถภาพในทางการศึกษาเป็นคุณสมบัติที่ครูพึงมีเพื่อการปฏิบัติงานอย่างใดอย่างหนึ่งให้สำเร็จลุล่วงไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ หรือให้ได้ผลตามจุดมุ่งหมายที่วางไว้

สมรรถภาพการสอนของครูประถมศึกษา

ครูเป็นองค์ประกอบที่สำคัญยิ่งสำหรับการศึกษาระดับประถมศึกษา การที่จะให้นักเรียนได้เกิดการเรียนรู้ โดยเปลี่ยนพฤติกรรมไปสู่จุดประสงค์ที่หลักสูตรกำหนดไว้นั้น ต้องอาศัยกระบวนการเรียนของนักเรียน และกระบวนการสอนของครูที่มีประสิทธิภาพ กล่าวคือมีความสามารถด้านการใช้หลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน ความสามารถในการสอนทั่วไป ความสามารถในการใช้วัสดุกรรมและ เทคโนโลยีทางการศึกษา ตลอดจนความสามารถในการจัดกิจกรรม เสริมหลักสูตร (กมล สุตประเสริฐ และคณะ 2523: 139)

ผลการวิเคราะห์หลักสูตรประถมศึกษา เพื่อหาสมรรถภาพครูประถมศึกษา ซึ่งวิเคราะห์ได้จากเนื้อหาวิชาและกิจกรรมการเรียนการสอน มวลประสบการณ์ มีผลสรุปแยกเป็นสมรรถภาพด้านความรู้ ทักษะ คุณลักษณะ และทัศนคติ ดังนี้ (สวัสดี ประทุมราช และคณะ 2523: 31-43)

ก. สมรรถภาพด้านความรู้

1. ความรู้ในเนื้อหาวิชาต่าง ๆ ครูประถมศึกษามีความรู้พอที่จะสอนเนื้อหาและกิจกรรมในกลุ่มประสบการณ์ต่าง ๆ ได้ สำหรับ ในกลุ่มการงานและพื้นฐานอาชีพ มีความรู้พอที่จะสอนงานบ้าน งานเกษตร งานประดิษฐ์และงานอื่น ๆ และงานเลือกต่าง ๆ

2. ความรู้ทางอาชีพครู

2.1 ปรัชญาการศึกษา แผนการศึกษาชาติ หลักสูตรประถมศึกษา แผนการสอน กำหนดการสอน คู่มือครู หนังสือเรียน หนังสืออ่านเพิ่มเติม แบบฟอร์มประกอบการเรียน และการวัดผล

2.2 ระเบียบและคำสั่งเกี่ยวกับการใช้หลักสูตร หนังสือเรียน และการวัดผล ประเมินผล

2.3 จัดวิทยาสำหรับครูที่เกี่ยวกับการเรียนการสอน การเตรียมความพร้อม การสร้างทัศนคติที่ดี การเข้าความสนใจ การให้กำลังใจหรือการเสริมแรง การใช้อุปกรณ์การสอน การจัดสภาพการเรียนการสอน และการเข้าใจปัญหาการเรียนการสอน

2.4 วิธีสอนต่าง ๆ วิธีจัดกิจกรรมการเรียนและกิจกรรมอื่น ๆ ในโรงเรียนที่ส่งเสริมการเรียนการสอน

2.5 การสร้างสื่อการเรียนต่าง ๆ เช่น แผ่นภาพ จุลสาร บัตรคำ บัตรภาพ ภาพเคลื่อนไหว บทเพลง เกม แผ่นผัง ภาพพลิก ปริศนาคำทาย หนังสือเรียน หนังสืออ่านเพิ่มเติม และหนังสือส่งเสริมการอ่าน หนังสืออ้างอิง ฯลฯ ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเอกสารหรือวัสดุหลักสูตรต่าง ๆ

2.6 วิธีการประเมินผล เช่น การสังเกต การสัมภาษณ์ การแปลความหมายจากข้อมูลการใช้คำถามตรวจสอบและทดสอบ การสร้างและการใช้ข้อทดสอบ การวิจารณ์ผลงานของเด็ก การวัดและประเมินผล

ข. สมรรถภาพด้านทักษะ

1. ทักษะที่จำเป็นสำหรับครูประถมศึกษา

1.1 มีทักษะในการวางแผนจัดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยนำหลักจิตวิทยาการเรียนรู้ของเด็กมาประยุกต์ใช้ประกอบเพื่อสร้างความเข้าใจได้เหมาะสม ความวัยของเด็ก

1.2 มีทักษะในการจัดกิจกรรมเตรียมความพร้อม กิจกรรมการเรียนการสอน กิจกรรมเสริมทักษะ และใช้สื่อการเรียนได้ถูกต้องเหมาะสมกับสถานการณ์

1.3 มีทักษะในการใช้เทคนิคการสอนอย่างเป็นระบบและตามลำดับขั้นของการเรียนรู้ในกิจกรรมแต่ละประเภท

1.4 มีทักษะในการสอนแบบต่าง ๆ ได้แก่สอนโดยวิธีสืบเสาะหาความรู้ สอนแบบบรรยาย เล่นเกม สอนแบบบูรณาการและอื่น ๆ ตามความเหมาะสม

1.5 มีทักษะต่าง ๆ ที่จำเป็นในการเรียนการสอนดังต่อไปนี้ เช่น การนำเข้าสู่บทเรียน การกระตุ้นให้คิด การใช้คำถาม การเล่าเรื่อง บรรยาย อธิบาย แสดงความคิดเห็น การเล่านิทาน แต่งนิทาน การนำเสนอ การใช้คำแนะนำ ควบคุม การเสริมแรง การร้องเพลงการสรุปความ การสาธิต การนำเกมและเล่นเกมต่าง ๆ การแสดงบทบาทสมมติและให้คำแนะนำวิธีแสดงการจัดกลุ่มและใช้กลุ่มเป็นเครื่องมือการสอน ฯลฯ

2. ทักษะเฉพาะในวิชาที่สอน

ในการจัดการเรียนการสอนกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ

ครูประถมศึกษาควรมีทักษะในด้านต่าง ๆ เหล่านี้ คือ

- 2.1 สาธิตหรือทำเป็นตัวอย่างให้นักเรียนได้
- 2.2 สื่อความหมายและสิ่งงานให้นักเรียนเข้าใจ นำไปปฏิบัติได้
- 2.3 สร้างและออกแบบใบสิ่งงาน ออกแบบงานอย่างง่าย ๆ ได้
- 2.4 สร้างแบบฟอร์มหรือตารางแสดงความก้าวหน้าในการทำงาน
- 2.5 เชิญวิทยากรมาให้ความรู้แก่ผู้เรียนได้อย่างเหมาะสม
- 2.6 คิดประดิษฐ์สิ่งใหม่ในลักษณะของการสร้างสรรค์
- 2.7 ใช้เครื่องมือและอุปกรณ์ พื้นฐานในการฝึกงาน เช่น เลื่อย จักรเย็บผ้า กรรไกร ส่วน มีด ได้
- 2.8 จัดหาและใช้วัสดุที่มีในท้องถิ่น
- 2.9 ประเมินผลงานและการปฏิบัติงานของนักเรียนได้

ค. สมรรถภาพด้านคุณลักษณะและทัศนคติ

1. ครูประถมศึกษาจะต้องมีคุณลักษณะและทัศนคติทั่วไป คือ มีความคล่องแคล่วกระฉับกระเฉง เหมาะสมกับกิจกรรมต่าง ๆ ใช้คำพูดง่าย ๆ ชัดเจน สื่อความหมายถูกต้อง ยิ้มแย้ม แจ่มใส เบิกบาน มีมนุษยสัมพันธ์ดี มีไหวพริบ แก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้ดี มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น มีขันติธรรม ช่างสังเกต รวบรวมข้อมูล ทำงานประณีต มีความรับผิดชอบหน้าที่ เป็นตัวอย่างที่ดี มีความเป็นประชาธิปไตย ใฝ่หาความรู้อยู่เสมอ มีทัศนคติที่ดีต่อการสอนระดับประถมศึกษา และต่อวิชาชีพครู

2. ครูประถมศึกษาควรมีทัศนคติที่ดีต่อการสอนเฉพาะวิชาเป็นพิเศษ คือ ครูที่สอนกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ ควรมีลักษณะดังนี้

- 2.1 มีระเบียบวินัยในการทำงาน รักความสะอาด และความเป็นระเบียบ
- 2.2 ชอบและเห็นคุณค่าของงานบ้าน งานเกษตร งานประดิษฐ์ และงานช่าง

- 2.3 รู้จักประหยัดเวลา วัสดุ และแรงงานในการทำงาน
- 2.4 คำนึงถึงต้นทุนและกำไรในการผลิต
- 2.5 ไม่รังเกียจการทำงานที่ต้องใช้แรงงาน

กลุ่มภาระงานและพื้นฐานอาชีพ

ในหลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ. 2521 ได้จัดให้มีส่วนที่เป็นการเตรียมประกอบอาชีพไว้ในกลุ่มประสบการณ์กลุ่มหนึ่งเรียกว่า "กลุ่มภาระงานและพื้นฐานอาชีพ" มีวัตถุประสงค์ที่สำคัญคือ เพื่อให้ผู้เรียนทำงานเป็น รักและเห็นคุณค่าของการทำงาน มีทักษะพื้นฐาน ที่จะประกอบอาชีพต่อไปข้างหน้า นอกจากนี้ยังมีวัตถุประสงค์เพื่อที่สร้างเสริม ปลุกฝังกิจนิสัย ทักษะคติที่ดีต่ออาชีพ และค่านิยมในการทำงานอีกด้วย

จุดประสงค์ของหลักสูตร

หลักสูตรกลุ่มภาระงานและพื้นฐานอาชีพนั้น เน้นให้นักเรียนเรียนด้วยวิธีการปฏิบัติจริง ทำจริงให้มาก เพราะมุ่งฝึกให้นักเรียนทำงานเป็น มีนิสัยรักงานและเห็นคุณค่าของการทำงาน โดยเฉพาะ โดยเริ่มตั้งแต่ชั้น ป.1-6 ทั้งนี้เพื่อต้องการเน้นให้นักเรียนมีความรู้ ความสามารถ และทักษะพื้นฐานในการประกอบอาชีพได้ ตามควรแก่วัย ความถนัด และความสามารถของแต่ละบุคคล

จุดมุ่งหมายของการเรียนกลุ่มภาระงานและพื้นฐานอาชีพ ก็คือการสร้างเสริมให้นักเรียนมีความรู้ ความสามารถ ค่านิยม และนิสัย รักการทำงาน และเป็นพื้นฐานการประกอบอาชีพอย่างมีประสิทธิภาพ มีความขยัน อดทน ประหยัด ซื่อสัตย์ พึ่งตนเอง มีวินัย และมุ่งมั่นทำงานให้ได้ผลสำเร็จตามจุดประสงค์ แสวงหาความรู้เพิ่มเติมอยู่เสมอ รู้จักปฏิบัติตามระเบียบข้อบังคับของการประกอบอาชีพ สามารถนำความรู้จากประสบการณ์ จากกระบวนการเรียนการสอนตามหลักสูตรไปใช้เป็นพื้นฐานในการทำงาน และประกอบอาชีพ ตามควรแก่วัยและความสามารถ ได้ดังจุดประสงค์ทั่วไปของกลุ่มภาระงานและพื้นฐานอาชีพ (ประยงค์ จินดาวงศ์ ม.ป.ป.: 43)

จุดประสงค์ทั่วไป

1. ให้มีความรู้ ความสามารถในการทำงานที่เป็นพื้นฐานของการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิตให้เกิดความสงบสุขทั้งด้านส่วนตัวและส่วนรวม
2. ให้เข้าใจสภาพปัญหา ความเปลี่ยนแปลง สามารถแสวงหาความรู้ ปรับตัวและปรับปรุงสภาพแวดล้อมให้เหมาะสมกับภาวะของท้องถิ่น บ้านเมือง และโลก
3. ให้มีความขยัน อดทน ประหยัด ซื่อสัตย์ รู้จักพึ่งตนเอง มีวินัย และมุ่งมั่นในการทำงาน
4. ให้มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ในการทำงานและชื่นชมในผลงานที่ทำ
5. ให้มีหลักในการทำงาน ทั้งงานอิสระ และที่ทำร่วมกับผู้อื่นเพื่อความเจริญส่วนตนและส่วนรวม
6. ให้รู้จักเสียสละเพื่อประโยชน์ส่วนรวม โดยนิยมชมชอบและสนับสนุนการใช้สินค้าไทย

(สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ 2525 ก. 179-180)

จากจุดประสงค์ทั่วไปทั้ง 6 ประการนั้น ได้กล่าวถึงงานทั้งสาม คือ งานบ้าน งานเกษตร งานประดิษฐ์และงานช่าง โดยสรุปว่าเมื่อนักเรียนได้เรียนจบชั้นประถมศึกษาไปแล้ว ควรจะมีความรู้ความสามารถอย่างไร ซึ่งในแต่ละงาน จะมีจุดประสงค์เฉพาะ เพื่อจะได้เน้นในการสอนแต่ละงานให้ตรงกับจุดประสงค์ที่ต้องการด้วย ดังนั้นการเรียนการสอนของกลุ่มการทำงาน และพื้นฐานอาชีพ จึงต้องเรียนด้วยการปฏิบัติจริง ทำจริง จึงสามารถส่งเสริมให้นักเรียน มีความขยัน อดทน ประหยัด ซื่อสัตย์ และรู้จักพึ่งตนเอง พร้อมทั้งมีหลักในการทำงาน ทั้งอิสระและทำงานร่วมกับผู้อื่น

เนื้อหาสาระในกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ แบ่งเป็น 3 งานคือ งานบ้าน งานเกษตร และงานประดิษฐ์และงานช่าง ทั้ง 3 งานนี้มีรายละเอียดของเนื้อหาแยกย่อย แตกต่างกัน เหมาะกับวัยและความสามารถของผู้เรียน ซึ่งจะต้องเรียนต่อเนื่องกัน ตั้งแต่ชั้น ป.1-ป.6 เรียกว่างานพื้นฐาน สำหรับชั้น ป.5 และ ป.6 ยังมีเนื้อหาสาระอันเป็นความรู้ และทักษะพื้นฐานเกี่ยวกับอาชีพต่าง ๆ ที่เข้มข้นมากยิ่งขึ้น และเปิดโอกาสให้เลือกเรียนได้ตามความสนใจ และ

ตามความถนัดของผู้เรียน เรียกว่า "งานเลือก" ซึ่งมีอยู่ 5 แขนงงานคือ งานบ้าน งานเกษตร งานช่างประดิษฐ์ งานช่าง และ งานอาชีพอื่น ๆ

(สวัสดี สุวรรณอักษร 2526: 50-51)

สำหรับรายละเอียดของเนื้อหาแต่ละงานพอสรุปให้เห็นเค้าโครงได้ดังนี้ (กรมวิชาการ 2527: 6-8)

งานบ้าน เป็นงานที่ปลูกฝังกิจนิสัยในการทำงานภายในบ้าน ซึ่งนอกจากจะเป็นการแบ่งเบาภาระของผู้ปกครองแล้ว ยังเป็นการปลูกฝังเจตคติที่ดี ซึ่งจะเป็นพื้นฐานในการทำงานต่อไป สำหรับเนื้อหาสาระของงานบ้าน ที่ระบุไว้ในหลักสูตรแต่ละช่วงชั้นนั้น จัดเรียงลำดับตามความยากง่าย โดยในชั้นต้น ๆ ให้เรียนเรื่องง่าย ๆ ก่อน และค่อยเพิ่มขั้นตอน กระบวนการที่ซับซ้อนเมื่อผู้เรียนมีความพร้อมและความสามารถสูงขึ้น เช่นในชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-2 ให้เรียนเรื่องการจัดบ้าน บริการในบ้านที่เป็นการช่วยพ่อแม่ทำงาน ซึ่งได้แก่การมัดกวาดเช็ดถู จัดบ้าน จัดอาหาร ล้างจานชาม จัดเก็บและเลือกเสื้อผ้า ตลอดจนแต่งกายได้เอง

ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3-4 ก็ให้ฝึกทักษะและนิสัยเพิ่มเติมในเรื่องเดียวกัน แต่เพิ่มความยากและเรียนเรื่องที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตมากขึ้น เช่น การตกแต่งบ้าน การประกอบปรุง และถนอมอาหาร มารยาทในการรับประทานอาหาร การดูแล รักษา ซ่อมแซม เครื่องแต่งกายด้วยมือ เป็นต้น

สำหรับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-6 ซึ่งเป็นช่วงสุดท้ายก่อนที่เด็กที่จบจากโรงเรียนไป นอกจากจะให้เรียนเนื้อหาสาระต่อเนื่องจากชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 แล้ว ยังมีเรื่องที่ให้เรียนเพิ่มขึ้นได้แก่ การเย็บ และซ่อมแซม เครื่องแต่งกายด้วยจักร และการเลี้ยงเด็ก นอกจากนี้ยังมีงานเลือกที่ให้ผู้เรียนเลือกเรียนตามความสนใจและความถนัดอีก ในส่วนที่เป็นงานเลือกนี้ แม้จะใช้ชื่อแขนงงานเหมือนกับงานที่ต้องเรียนต่อเนื่อง แต่เรื่องที่ให้เลือกเรียนจะเลือกเรียนจะลึก และเข้มข้นกว่า เช่นงานเลือกแขนงงานบ้านมี 3 กลุ่มงาน ได้แก่ งานอาหารโภชนาการ เสื้อผ้า และการเลี้ยงเด็ก โดยเฉพาะงานอาหารและโภชนาการ มีเรื่องให้เลือกเรียนถึง 8 เรื่อง ได้แก่ อาหารสำหรับครอบครัว อาหารจานเดียว ฯลฯ เป็นต้น

งานเกษตร เป็นงานที่จะปูพื้นฐานให้ผู้เรียนมีความรู้ ทักษะและปลูกฝังนิสัย ในการเกษตรที่จะเป็นประโยชน์ในการดำรงชีวิตของผู้เรียน ทั้งเป็นการช่วยพัฒนาครอบครัว และท้องถิ่นของผู้เรียนด้วย ในชั้นต้น ๆ คือชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-2 เนื้อหาสาระที่จะเรียนเป็น เรื่องง่าย ๆ ทั่วไป เช่นการปลูกไม้ดอกไม้ประดับ และพืชผักสวนครัว ซึ่งจะเรียนรู้ไปตั้งแต่ การเตรียมดิน และเพาะเมล็ด

ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3-4 ผู้เรียนมีความพร้อมมากขึ้น นอกจากจะเรียนเนื้อหาสาระ ต่อเนื่องจากชั้นต้น ๆ แล้ว ยังให้เรียนเรื่องเพาะปลูกสวนครัว ไม้ผลอายุสั้นและพืชไร่ด้วย ในการเรียนรู้จะให้ความรู้ทั้งภาคทฤษฎีเกี่ยวกับการเพาะปลูก การบำรุงรักษาพืช และฝึกให้ ผู้เรียนมีทักษะในเรื่องการใช้เครื่องมือการเกษตร และสามารถปฏิบัติตามขั้นตอน กระบวนการ ในการเพาะปลูกพืชชนิดต่าง ๆ ดังกล่าวด้วย

สำหรับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-6 เนื้อหาสาระส่วนที่ทุกคนต้องเรียนต่อเนื่องจะมีความ ซับซ้อนและมีขั้นตอนในการเพาะปลูกและบำรุงรักษามากขึ้น เรื่องที่ต้องเรียนเพิ่มในชั้นนี้ มี การปลูกพืชตามฤดูกาลและนอกฤดูกาล การปลูกพืชโดยไม่ต้องใช้ดิน การใช้ปุ๋ยชนิดต่าง ๆ

ในส่วนที่เป็นงานเลือก แม้จะใช้ชื่อแขนงงานเช่นเดียวกับงานที่ต้องเรียนต่อเนื่องแต่ เรื่องที่ให้เรียนซึ่งมีถึง 13 กลุ่มงาน นั้น มีรายละเอียดต่างกัน เป็นการเรียนลึกลงไปกว่าการ เรียนงานเกษตรตามปกติ เช่นกลุ่มงานการทำสวนผัก ได้จัดเรื่องให้เลือกเรียนไว้หลายเรื่อง โดยรวมกลุ่มพืชที่มีการปลูกอย่างเดียวกันเข้าไว้ด้วยกันได้แก่ การปลูกโทรศพา กะเพรา แมงลัก การปลูกขบวย มะระ ถั่วพู เป็นต้น

งานประดิษฐ์และงานช่าง เป็นงานที่ให้ความรู้ ทักษะพื้นฐานในการใช้เครื่องมือ และกระบวนการทำงานที่ถูกต้อง ตลอดจนลักษณะนิสัยในการทำงานช่างต่าง ๆ แก่ผู้เรียนทั้งที่ เป็นงานริเริ่มสร้างสรรค์และงานอนุรักษ์ของ เดิมเพื่อรักษาไว้ซึ่งขนบธรรมเนียมประเพณี และ วัฒนธรรมอันดีงามของไทย

ในการจัดการเรียนการสอนจะมุ่งให้ผู้เรียนได้ประดิษฐ์งานต่าง ๆ ที่เหมาะกับวัย และความสามารถเช่นในชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-2 ให้ประดิษฐ์วัสดุและเศษวัสดุต่าง ๆ เป็นของ เล่นของใช้ ของประดับและตกแต่งง่าย ๆ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3-4 เด็กมีความพร้อมและความ สามารถในการใช้มือมากขึ้น ก็ให้เรียนงานต่อเนื่องจากชั้นต้น ๆ แต่มีขั้นตอน กระบวนการใช้

มากขึ้น ก็ให้เรียนงานต่อเนื่องจากชั้นต้น ๆ แต่ชั้นตอนและกระบวนการมากขึ้น และให้เรียนงานसान งานใบตอง งานเย็บปัก และงานถักร้อยเพิ่ม

สำหรับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-6 ก็เช่นเดียวกัน ต้องเรียนงานประดิษฐ์วัสดุ และเศษวัสดุ เป็นของเล่น ของใช้ ของตกแต่ง และงานใบตองต่อเนื่อง และให้เรียนงานแกะสลักงานจัดดอกไม้เพิ่ม ส่วนงานเลือกนั้นแยกเป็น 2 แขนงงาน คืองานเลือกแขนงงานช่างประดิษฐ์ และแขนงงานช่าง

การจัดการเรียนการสอนกลุ่มการงานและพื้นฐานอาชีพ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 และ 6

(สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ 2525 ก : 360-362)

กลุ่มการงานและพื้นฐานอาชีพในช่วงชั้น ป.5 - 6 มีเวลาเรียน 30% ของเวลาเรียนตลอดปี 1,000 ชั่วโมง จึงทำให้กลุ่มนี้มีเวลาสอน 300 ชั่วโมง หรือ 900 คาบ ตลอดปี

จากเวลาเรียน 900 คาบนั้น คณะกรรมการร่างแผนการสอนของศูนย์พัฒนาหลักสูตรได้ตกลงแบ่งเวลา 900 คาบ ออกเป็น 2 ส่วน คือ

งานพื้นฐาน 600 คาบ

งานเลือก 300 คาบ

งานพื้นฐาน คืองานที่มุ่งให้นักเรียนทุกคนได้เรียนติดต่อกันมาแล้วตั้งแต่ชั้น ป.1 ได้แก่ งานบ้าน งานเกษตร งานประดิษฐ์และงานช่าง ในช่วงชั้น ป.5-6 ซึ่งเป็นช่วงสุดท้ายของการเรียนในชั้นประถมศึกษา จำเป็นต้องฝึกทักษะพื้นฐานที่จำเป็นในการทำงานทั้งสามเพิ่มมากขึ้น เวลาสำหรับงานทั้ง 3 ตลอดปี 600 คาบ แบ่งให้งานบ้าน 200 คาบ งานประดิษฐ์ และงานช่าง 200 คาบ

งานเลือก คืองานที่ต้องการให้นักเรียนเรียนเพิ่มเติมเพื่อสำรวจตนเองว่ามีความสนใจ ความถนัด และความสามารถในเรื่องใดบ้าง เพื่อเป็นพื้นฐานที่จะศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมในการประกอบอาชีพต่อไป มีงานต่าง ๆ อยู่ 5 แขนงงาน คือ

1. แขนงงานบ้าน
2. แขนงงานเกษตร
3. แขนงงานช่าง
4. แขนงงานช่างประดิษฐ์
5. แขนงงานอาชีพอื่น ๆ

แนวปฏิบัติในการจัดการเรียนการสอนกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-6

(สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ 2525 ข: 184-187)

ตามที่กระทรวงศึกษาธิการได้มีคำสั่ง ที่ วก.520/2523 ให้เพิ่มเวลาเรียนในหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-6 อีกสัปดาห์ละ 5 ชั่วโมง เพื่อให้โรงเรียนประถมศึกษาเลือกจัดการเรียนการสอนอย่างใดอย่างหนึ่งในสองอย่าง คือ ภาษาอังกฤษ และวิชาอาชีพที่เกี่ยวกับการดำรงชีวิตนั้น

กรมวิชาการได้จัดให้ทั้ง 2 วิชาอยู่ในกลุ่มประสบการณ์ใหม่ ที่ให้ชื่อว่า กลุ่มประสบการณ์พิเศษ โดยมีแนวทางในการจัดการเรียนการสอนดังนี้

ภาษาอังกฤษ ให้ดำเนินการสอนตามหลักสูตรวิชาภาษาอังกฤษ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-6 ของกระทรวงศึกษาธิการ

วิชาอาชีพที่เกี่ยวกับการดำรงชีวิต ให้ดำเนินการสอนตามเนื้อหารายละเอียดงานเลือกกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-6 ของกระทรวงศึกษาธิการ

1. เวลาเรียน เมื่อเพิ่มตามคำสั่งกระทรวงศึกษาธิการ ที่ วก.520/2523 แล้ว ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-6 มีเวลาเรียนตลอดปีการศึกษาทั้งสิ้น 1200 ชั่วโมง (1000+200 ชั่วโมง) รายละเอียดดังต่อไปนี้

1.1 เวลาเรียน 1000 ชั่วโมง หลักสูตรกำหนดให้สอนกลุ่มการทำงาน 300 ชั่วโมง หรือ 900 คาบ แยกเป็นสองงานเลือก (บังคับเลือก) 100 ชั่วโมง หรือ 300 คาบ

1.2 เวลาเรียน 200 ชั่วโมง เป็นการเลือกอย่างอิสระ คือ ไม่เลือกเฉพาะกลุ่มการทำงาน ๗ เท่านั้น จะเลือกภาษาอังกฤษก็ได้ถ้าเลือกสอนกลุ่มการทำงาน จะมีแนวปฏิบัติอยู่ 2 ทาง คือ

- 1) โรงเรียนเปิดสอนวิชาเดียว จะเป็นภาษาอังกฤษ หรือการทำงาน ก็ได้แล้วแต่ความสนใจของผู้เรียนและความพร้อมของโรงเรียน เมื่อเลือกเรียนอย่างใดอย่างหนึ่งแล้ว ต้องเรียนติดต่อกันตลอดทั้ง 2 ปี ปีละ 200 ชั่วโมง

- 2) โรงเรียนเปิดสอนทั้ง 2 วิชา คือ ภาษาอังกฤษ และการงานฯ (งานเลือก) ถ้านักเรียนกลุ่มใดเลือกเรียนภาษาอังกฤษหรือ การงานฯ ก็จะต้องเรียนอย่างใดอย่างหนึ่งไปตลอดทั้ง 2 ปี ปีละ 200 ชั่วโมง เช่นกัน โรงเรียนที่จะปฏิบัติในกรณีนี้ได้ จะต้องมีความพร้อมมากกว่าโรงเรียนในกรณีที่ 1 เช่น มีครูที่จะสอนได้ทั้งการงานฯ และภาษาอังกฤษและจำนวน เพียงพอด้วย เป็นต้น

สรุป ถ้าโรงเรียนใดเปิดสอนการงานฯ (งานเลือก) ในเวลาเรียนที่เพิ่มขึ้น จะต้อง มีเวลาสอนการงานฯ เฉพาะที่เป็นงานเลือกทั้งสิ้น 900 คาบ (300 คาบ สอนงานบังคับเลือก อีก 600 คาบ สอนงานเลือกอิสระ)

2. การเลือกเรียน เพื่อให้การจัดการเรียนการสอนกลุ่มการงานฯ โดยเฉพาะงาน เลือกเป็นประโยชน์ต่อผู้เรียนมากที่สุด ในการเลือกเรียนงานเลือก ควรมีแนวทางปฏิบัติดังนี้

1. ควรมีคณะกรรมการวิชาการของโรงเรียน เป็นผู้ตัดสินใจเลือกเรียนทั้ง 2 กรณีดังต่อไปนี้

- 1) งานเลือกในเวลาเรียนปกติ (บังคับเลือก)
- 2) งานเลือกในเวลาเรียนที่เพิ่มขึ้น (เลือกอิสระ)

2. ควรคำนึงถึงสิ่งต่อไปนี้ก่อนตัดสินใจเลือก

- 1) ความสนใจ และความถนัดของผู้เรียน ความพร้อมของครูผู้สอน การสนับสนุนในเรื่องวัสดุอุปกรณ์ของโรงเรียนและผู้ปกครอง ความเหมาะสมสอดคล้องและความต้องการของท้องถิ่นทรัพยากร แหล่งวิทยาการและสถานประกอบอาชีพอิสระที่มีในท้องถิ่น
- 2) วิชาที่เรียนนั้นเป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตในแต่ละท้องถิ่นของ ผู้เรียนมากน้อยเพียงใด

3. ควรเลือกให้เสร็จก่อนเปิดทำการสอนในต้นปีการศึกษา เพื่อจะได้เตรียม วัสดุและวัสดุอุปกรณ์การสอนให้การสอนดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ

4. ควรรายงานให้เจ้าสังกัดทราบ เพื่อสนับสนุนในเรื่องวัสดุอุปกรณ์ได้ตรง
เป้าหมาย

5. วิธีเลือก

- 1) ควรสำรวจข้อมูล แล้วจึงตัดสินใจเลือกโดย
คณะกรรมการ
- 2) เลือกเนื้อหาสาระของงาน เลือกทั้ง 5 แขนงงาน มาสอนได้ในชั้น
ป.5 และ ป.6 แต่ต้องพิจารณาให้เหมาะกับวัยและความสามารถ
ของผู้เรียน ไม่เลือกเรียนซ้ำ ต้องสอนให้จบเป็นเรื่อง ๆ ไป และ
เลือกให้ครบ 300 คาบ
- 3) เลือกเรียนเพียงแขนงงานเดียว โดยเลือกเรื่องที่จะเรียนจากหลาย
กลุ่มงานในแขนงงานนั้นให้ครบ 300 คาบ หรือเลือกหลายแขนงงาน
โดยเลือกเรื่องที่จะเรียนจากกลุ่มงานต่าง ๆ ในแต่ละแขนงงาน
รวมกันให้ครบ 300 คาบได้

กรณีที่เลือกเรียนงานเลือกตามเวลาที่เพิ่มขึ้นก็เลือกเช่นเดียวกัน คือ เลือกให้ครบ
ตามเวลา 200 ชั่วโมง หรือ 600 คาบ อาจเลือกเรื่องใหม่ในแขนงงานหรือกลุ่มงานที่เลือก
ไว้เดิม เพื่อให้มีพื้นฐานทางด้านอาชีพในเรื่องนั้น ๆ ให้เข้มข้นขึ้น หรือจะเลือกเรื่องในแขนงงาน
หรือกลุ่มงานที่ไม่เคยเลือกไว้ เพื่อให้มีพื้นฐานทางด้านอาชีพกว้างขวางขึ้นก็ได้

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

ในการวางแผนการสอน เพื่อให้ผู้เรียน เรียนรู้ได้ตามจุดประสงค์ที่กำหนดไว้
ปัญหาสำคัญที่จะต้องพิจารณา คือ จะเลือกกิจกรรมการเรียนการสอนอย่างไร จึงจะเหมาะสม
เพราะกิจกรรมการเรียนการสอนนี้เอง ที่จะทำให้เกิดการเรียนรู้ขึ้น และเป็นไปตามจุดประสงค์
ที่ระบุไว้ ฉลอง บุญยานันท์ (ม.ป.ป.: 245) ได้ให้ความหมายของการจัดกิจกรรมการเรียน
การสอนไว้ดังนี้

กิจกรรมการเรียนการสอน หมายถึงกิจกรรมที่จัดขึ้นให้ผู้เรียนเกิดประสบการณ์ทางการเรียนรู้ โดยให้ผู้เรียนมีโอกาสประสบกับสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ที่เขาสามารถปฏิบัติ การตอบสนองได้ด้วยตนเอง ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เพื่อให้ผู้เรียน เกิดการเรียนรู้ นั้น หลักสำคัญที่สุดคือ ต้องให้เขามีส่วนปฏิบัติด้วยตนเอง และมีลักษณะที่สามารถจูงใจผู้เรียน เพื่อให้เขาสนใจที่จะปฏิบัติในกิจกรรมด้วยตนเอง ฉะนั้นการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนนั้น ครูจะต้องมีความเข้าใจเกี่ยวกับพื้นความรู้ และความสนใจของนักเรียนด้วย เพื่อเป็นหลักในการ จัดกิจกรรม ที่มีลักษณะล่อใจให้ผู้เรียนตั้งใจปฏิบัติ เพื่อให้เกิดประสบการณ์เรียนรู้ตามจุดประสงค์ ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ในแต่ละบทเรียน หรือแต่ละเรื่องนั้น ควรเน้นให้เกิด ความรู้ 15-20% นิสัย เจตคติในการทำงาน 15-20% และทักษะ และความสามารถในการ ปฏิบัติงาน 60-70% (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ 2525 ก. 371) ดังนั้น การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ของกลุ่มการงาน และพื้นฐานอาชีพ ควรจะให้ นักเรียนได้มีความรู้ นิสัย เจตคติในการทำงาน และทักษะความสามารถในการปฏิบัติงานด้วย หลักและแนวปฏิบัติในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

การจัดการเรียนการสอน กลุ่มการงานและพื้นฐานอาชีพ เน้นภาคปฏิบัติมากกว่า ภาคทฤษฎี และเน้นที่ขั้นตอน กระบวนการทำงาน เท่า ๆ กับผลงาน ผู้สอนจะต้องจัดการเรียน การสอน ให้ผู้เรียนได้ลงมือ ทำจริง ๆ มากกว่าการเรียนบนกระดานดำ ซึ่งนอกจากผู้เรียน จะเกิดการเรียนรู้ และประสบการณ์ในการทำงานด้วยตนเองแล้ว ยังเป็นการฝึกนิสัยที่ดีในการ ทำงาน เช่น ความประณีต เรียบร้อย ประหยัด ทำงานได้สำเร็จ และ ทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ ผู้สอนต้องคอยสังเกต วิธีการทำงานของผู้เรียน ตลอดจน ลักษณะนิสัยในการทำงานทุกขั้นตอน ไม่ใช่ดูแต่ผลสำเร็จขั้นสุดท้ายเท่านั้น

กรมวิชาการได้กำหนดแนวปฏิบัติเพื่อให้การจัดการเรียนการสอนดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพไว้ดังนี้ (กรมวิชาการ 2527: 11-12)

1. ครูที่สอนกลุ่มการงานและพื้นฐานอาชีพ ไม่จำเป็นต้องเป็นครูที่มีความรู้ เฉพาะอย่าง แต่ควรเป็นผู้มีความศรัทธาในกลุ่มการงานและพื้นฐานอาชีพ เป็นประโยชน์ของการ เรียนการสอนกลุ่มประสบการณ์นี้ มีใจรัก มีใจสู้ มีความสนใจที่จะสอน และศึกษาหาความรู้ มาสอนอยู่เสมอ อาจเป็นครูหรือผู้รู้ผู้ชำนาญการในท้องถิ่น ก็ได้ ถ้าโรงเรียนไม่มีครูที่มีความรู้ เฉพาะอย่าง และมีจำนวน หลายคน ก็จะช่วยทำให้การจัดการเรียนการสอน มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

2. ครูผู้สอนกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ ควรศึกษาโครงสร้างของหลักสูตร ตลอดจนแผนการสอนให้เข้าใจ เพื่อให้ทราบถึงเนื้อหาสาระ และคาบเวลาที่ต้องใช้สอน วิธีการจัดการเรียนการสอน ตลอดจนวัสดุอุปกรณ์ รวมทั้งทดลอง ปฏิบัติงานที่ครูไม่มีประสบการณ์มาก่อน เพื่อจะได้จัดดำเนินการสอนได้อย่างถูกต้อง

3. ควรจัดสอนงานพื้นฐาน และงานเลือกให้มีความสัมพันธ์กัน เช่น งานบ้าน เรียนเรื่องการจัดตกแต่งบ้าน งานประดิษฐ์ และงานช่างก็ควรเรียน เรื่องการประดิษฐ์และตกแต่งบ้าน เป็นต้น นอกจากนี้ควรจัดสอนให้สัมพันธ์สอดคล้องกับกลุ่มประสบการณ์อื่นด้วย ได้แก่ กลุ่มทักษะ (ภาษาไทย) กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต

4. ควรจัดสอนงานเลือกภายหลังงานพื้นฐาน ในกรณีที่งานเลือกนั้นต้องใช้ความรู้ต่อเนื่องจากงานพื้นฐาน แต่ก็มีงานเลือกบางแขนงที่ไม่ต้องอาศัยความรู้พื้นฐาน ในกรณีเช่นนี้ อาจจัดสอนไปพร้อม ๆ กับงานพื้นฐานได้ เช่นงานเลือกแขนงงานอาชีพอื่น ๆ เป็นต้น

5. ควรจัดทำกำหนดการสอนให้ครบทั้งงานพื้นฐานและงานเลือก และวางแผน จัดตารางสอน ภาคปฏิบัติสลับกัน เพื่อให้นักเรียนลงปฏิบัติงานไม่พร้อมกัน จะช่วยแก้ปัญหาวัสดุ อุปกรณ์ และสถานที่ไม่เพียงพอได้

6. ควรจัดหาสื่อการเรียนการสอน ซึ่งได้แก่ วัสดุอุปกรณ์การสอนสำหรับครู และวัสดุหรือสถานที่ฝึกปฏิบัติงานของนักเรียนให้พร้อม ในเรื่องสื่อการเรียนการสอนนี้ ควรเลือกวัสดุที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาใช้ ถ้าจำเป็นต้องซื้อก็ควรเลือกชนิดที่ราคาไม่แพง ทั้งนี้เพื่อให้นักเรียนทุกกลุ่ม หรือทุกคน ได้เรียนรู้ด้วยการปฏิบัติจริงให้มากที่สุด

เอกสารประกอบหลักสูตร

เอกสารประกอบหลักสูตรกลุ่มการทำงานและพื้นฐานเป็นวัสดุหลักสูตรประเภทหนึ่ง ซึ่งใช้เป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอนกลุ่มการทำงาน และพื้นฐานอาชีพ ให้บรรลุผลตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร

ความหมายของเอกสารประกอบหลักสูตรกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ

เอกสารประกอบหลักสูตรกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ เป็นเอกสารที่แสดงรายละเอียดของหลักสูตรกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ ที่กำหนดไว้อย่างกว้าง ๆ เพื่อให้ครูนำไปเป็นแนวทาง ในการจัดการเรียนการสอน ให้เกิดผลตามจุดประสงค์ของหลักสูตร

(จันตรี คุปตะวาทีน 2527: 89)

ความสำคัญและประโยชน์ของ เอกสารประกอบหลักสูตรกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ

1. เป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ ให้บรรลุเป้าหมายตามที่หลักสูตรต้องการได้
2. ทำให้การจัดการเรียนการสอนกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพเป็นไปในแนวทางเดียวกัน และได้มาตรฐานการศึกษา ใกล้เคียงกันทั่วประเทศ
3. ทำให้เกิดความสะดวก และเป็นการประหยัดเวลาสำหรับครูในการเตรียมการสอน

ประเภทของ เอกสารประกอบหลักสูตรกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ

เอกสารประกอบหลักสูตรกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพแบ่งได้เป็น 2 ประเภทคือ

1. เอกสารประกอบหลักสูตรที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ เป็นเอกสารที่โรงเรียนประถมศึกษา มีไว้ให้ครู ครูใหญ่ ผู้นำระดับกลุ่มโรงเรียนให้เกิดความรู้อย่างเข้าใจ เพื่อจะได้นำไปใช้ได้ ตรงตามเป้าหมาย เอกสารประกอบหลักสูตรลักษณะนี้จะกล่าวรวมไว้ทุกกลุ่มประสบการณ์ ตัวอย่างเช่น หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 คู่มือการใช้หลักสูตร แนวการใช้หลักสูตร คู่มือประเมินผลการเรียน ตามหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 เล่มที่ 2 เป็นต้น (กระทรวงศึกษาธิการ 2525: 29-31)
2. เอกสารประกอบหลักสูตร กลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ เป็นเอกสารที่กรมวิชาการ และหน่วยงานอื่นจัดทำขึ้น เพื่อให้ครูที่สอนกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ ได้ใช้เป็นแนวทาง ในการจัดการเรียนการสอนในกลุ่มนี้ โดยเฉพาะ ตัวอย่างเช่น แผนการสอนกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ กำหนดการสอนกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ หนังสือประกอบการเรียนกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ หนังสืออ่านประกอบกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ (จันตรี คุปตะวาทีน 2527: 101)

แผนการสอนกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ

แผนการสอนคือ เอกสารที่ขยายรายละเอียดของหลักสูตร เพื่อให้ผู้สอนสามารถดำเนินการเรียนการสอนได้ตามจุดประสงค์ของหลักสูตร ตามลำดับขั้นของการสอน ซึ่งครอบคลุมเนื้อหาสาระ จุดประสงค์ คุณธรรม กิจกรรมการเรียน สื่อการเรียน การประเมินผล แผนการสอน จะช่วยให้ผู้สอนดำเนินการให้ผู้เรียนร่วมกิจกรรมการเรียน โดยใช้สื่อการเรียนเป็นเครื่องช่วยให้ผู้เรียนบรรลุจุดประสงค์และคุณธรรม ที่กำหนดไว้ตามโอกาสอันควร (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ 2525 ก: 214)

แผนการสอนกลุ่มการทำงานฯ ชั้น ป.5-6 นี้จัดทำขึ้นตามโครงสร้างของเนื้อหาโดยแยกเป็นแผนการสอนงานพื้นฐาน และแผนการสอนงานเลือก ซึ่งมีรายละเอียดในการจัดทำและการใช้ ดังนี้

1. กรมวิชาการ ทำแผนการสอนแกนกลางเป็นแผนการสอนต้นแบบและมีลักษณะเป็นกลาง ๆ จึงใช้ได้โรงเรียนประถมศึกษาทั่วไป ฉะนั้นจึงไม่ห้ามถ้าโรงเรียนส่วนภูมิภาคจะมีไว้ใช้ด้วย ในกรณีที่ต้องการเลือกเรียนงานเลือกที่ไม่มีในแผนการสอนของเขต ทั้งนี้เพื่อให้โรงเรียนจัดการเรียนการสอนได้กว้างขวางขึ้น

2. เขตทั้ง 12 ทำแผนการสอนที่สอดคล้อง เหมาะสมกับสภาพของท้องถิ่น แผนการสอนที่เขตทั้ง 12 เขตทำขึ้นนี้ เหมาะที่จะนำไปใช้ในโรงเรียนประถมศึกษาในส่วนภูมิภาคของแต่ละเขตการศึกษา (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ 2525 ข: 188)

จุดมุ่งหมายสำคัญในการจัดทำแผนการสอน เพื่อเป็นแนวทางหรือตัวอย่าง สำหรับผู้สอนทั่วไป มิใช่ผู้สอนที่มีความรู้ในกลุ่มการทำงาน โดยเฉพาะเท่านั้น แผนการสอนจะช่วยให้ผู้สอนสะดวกและง่ายขึ้น มิได้มุ่งหวังให้ยึดแผนการสอนเป็นหลักตายตัวที่จะเปลี่ยนแปลงไม่ได้ แผนการสอนจะเกิดประโยชน์มาก ถ้าครูผู้สอน ได้ศึกษา สาระสำคัญต่าง ๆ ก่อนนำไปใช้ (กรมวิชาการ 2526: 8)

รูปแบบของแผนการสอน (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ 2525 ก: 214-215)

แผนการสอน หรือคู่มือการสอน ของทุกกลุ่มประสบการณ์ประกอบด้วยหัวข้อดังต่อไปนี้

1. ความคิดรวบยอด เป็นแก่นความรู้ที่นักเรียนจะได้รับ เมื่อเรียนจบแต่ละเนื้อหาแล้ว

2. คุณสมบัติที่ต้องการเน้น หรือสิ่งที่ต้องการเน้น แล้วแต่เนื้อหาของแต่ละกลุ่ม
ประสบการณ์
3. จุดประสงค์การเรียนรู้ เป็นการกำหนดจุดประสงค์ที่จะให้นักเรียนเรียนรู้
แต่ละเรื่อง แต่ละเนื้อหา และจะมีลักษณะเป็นจุดประสงค์ เชิงพฤติกรรม เพื่อให้สามารถประเมิน
พฤติกรรมของผู้เรียนได้
4. เนื้อหา เป็นไปตามลักษณะ เนื้อหาของแต่ละกลุ่มประสบการณ์ที่กำหนดไว้
ในหลักสูตร ซึ่งจะต้องนำมาแยกย่อย บรรจุลงแต่ละแผนการสอน
5. กิจกรรมการเรียนการสอน เป็นการกำหนดหรือเสนอแนะกิจกรรมในการเรียน
การสอน ให้นักเรียนได้ปฏิบัติ เพื่อบรรลุจุดประสงค์การเรียนรู้แต่ละเนื้อหา
6. สื่อการเรียน เป็นหัวข้อที่ระบุ สื่อการเรียน หรือเครื่องช่วยให้ผู้เรียนเกิดการ
เรียนรู้ แต่ละกิจกรรม หรือแต่ละเนื้อหา
7. การประเมิน เป็นข้อกำหนดวิธีการตรวจสอบ หรือประเมินผลการเรียนรู้
ของนักเรียน ในแต่ละเนื้อหา
8. ภาคผนวก เป็นรายละเอียดที่จะให้ความรู้แก่ครูผู้สอนในแต่ละเนื้อหา หรือ
เป็นรายละเอียดเกี่ยวกับกิจกรรมที่เสนอแนะไว้ในข้อ 5 หรืออื่น ๆ ที่จะต้องให้ครูผู้สอน
เพื่อผู้สอนจะได้ดำเนินการสอนในแผนการสอนนั้น ๆ ได้อย่างสมบูรณ์
9. ใบกำหนดงานประกอบแผนการสอน ในตอนท้ายของแผนการสอน จะมีใบ
กำหนดงาน เพื่อแสดงให้ครูและนักเรียนทราบถึงวิธีและลำดับขั้นตอนของการทำงานต่าง ๆ
หากสามารถขยายเป็นแผนภูมิขนาดใหญ่บนกระดานได้ จะเป็นประโยชน์แก่นักเรียนทั้งชั้น เพราะ
ใบกำหนดงาน แสดงขั้นตอนของการทำงานต่าง ๆ ได้ชัดเจน
10. ใบแนะนำความรู้ประกอบการสอน ในตอนท้ายของแผนการสอนบางแผน จะมี
ใบแนะนำความรู้ เพื่อแนะนำความรู้ที่จำเป็น ประกอบการทำงานต่าง ๆ หรือให้ความรู้เพิ่มเติม
ที่จำเป็น จะช่วยให้การทำงานเหล่านั้น ได้รับผลดียิ่งขึ้น ส่วนใหญ่จะพิมพ์ขึ้นเพื่อให้ นักเรียน หรือ
ครูอ่านเพิ่มเติม มากกว่าที่ครูจะนำมาอธิบาย หรือให้นักเรียน จดบนกระดานดำ

ประมวล เสนาฤกษ์และคณะ (2524: 46-48) ได้วิเคราะห์แผนการสอนกลุ่มการทำงาน และพื้นฐานอาชีพ เพื่อศึกษาถึงความเหมาะสมของการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน สรุปผลได้ดังนี้

ก. ส่วนดี

1. แผนการสอน กำหนดรายละเอียดของวิธีจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ไว้ค่อนข้างจะเหมาะสมดี ทั้งในด้านความคิดรวบยอด จุดประสงค์ คุณสมบัติที่ต้องการเน้น เนื้อหา กิจกรรม และสื่อการเรียน เป็นที่เชื่อถือได้ว่า ถ้าครูสามารถปฏิบัติตาม จัดกิจกรรม และสิ่งต่าง ๆ ได้ครบถ้วนแล้ว นักเรียนจะมีโอกาสสูงที่จะสำเร็จ เกิดความรู้ความสามารถตามจุดมุ่งหมาย ของหลักสูตรได้

2. การแบ่งเนื้อหา กิจกรรมการเรียนการสอน ในวิชาการงานและพื้นฐาน อาชีพออกเป็น 2 ส่วน ส่วนหนึ่งสอนโดยตรงในวิชาการงาน และอีกส่วนหนึ่ง สอนสอดแทรกกับ เนื้อหาวิชาอื่น (บูรณาการ) เช่นสอนให้สัมพันธ์กับกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต นับว่าเป็น การเหมาะสมดี ทำให้นักเรียนเกิดความรู้ความเข้าใจในพื้นฐานวิชาการงานและพื้นฐานอาชีพที่ ชัดเจนขึ้น มองเห็นความสัมพันธ์กับวิชาความรู้อื่น ๆ และชีวิตประจำวัน

3. แผนการสอน ได้เสนอวิธีสอน ที่เน้นหนักให้ผู้เรียนได้เรียนด้วยวิธีปฏิบัติ จริงมากกว่าการท่องจำ

4. ในแผนการสอนได้เน้นให้ครูสอนด้วยวิธีใช้วัสดุอุปกรณ์ในห้องเรียน จัดฝึกงานปฏิบัติที่ตรงกับงานอาชีพที่ทำกันทั่วไปในห้องเรียน โดยเปิดโอกาสให้ครูได้ปรับปรุงหลักสูตร ให้ยืดหยุ่น บรรจุเนื้อหา ที่เข้ากับห้องเรียนได้

5. ในแผนการสอน ได้เน้น การส่งเสริมให้นักเรียน ได้นำผลงานจากการ เรียนไปใช้ในชีวิตประจำวัน นับว่าเป็นการส่งเสริม ให้นักเรียน ได้เห็นคุณประโยชน์ของ การงานและพื้นฐานอาชีพที่มีต่อการดำรงชีวิต

จุดอ่อน

1. การเรียนการสอนวิชาการงานและพื้นฐานอาชีพ จำเป็นต้องอาศัยครูที่มี คุณภาพ มีความเข้าใจหลักสูตร มีความสามารถทางการจัดวิธีสอน และกิจกรรมต่าง ๆ ตามแผน การสอน ต้องเป็นครูที่มีวิญญานของความเป็นครู มีจิตใจรักเด็กอย่างแท้จริง แต่ตามสภาพปัจจุบัน จากการเปลี่ยนแปลงหลักสูตรอย่างกระชั้นชิด ครูที่ได้รับการฝึกอบรมมาก่อน หลักสูตรประถมศึกษา

จะขาด ความรู้ ความเข้าใจ ขาดความสามารถในการสอนวิชาการงานและพื้นฐานอาชีพ แม้ว่า จะมีการอบรมครู ก็เป็นเพียงระยะสั้น ที่ไม่อาจหวังผลเลิศทางความสามารถได้จริง ความสำเร็จของหลักสูตรจึงเป็นที่น่าสงสัย

2. แผนการสอน แม้จะเสนอขั้นตอนของการจัดกิจกรรม โดยละเอียดพอควร แต่ครูจะต้องใช้วัสดุในท้องถิ่นจัดทำอุปกรณ์การสอน ในบางแขนงวิชา เช่น งานอาหาร งานประดิษฐ์ จำเป็นต้องใช้วัสดุอุปกรณ์มาก นอกจากครูจะไม่สามารถทำอุปกรณ์ได้แล้ว โรงเรียนส่วนใหญ่ยังขาดความพร้อม ทำให้ไม่สามารถจัดหาวัสดุเพื่อประกอบการสอนได้ครบถ้วน แผนการสอนจึงเป็นเพียงถ้อยคำหรู ๆ ในกระดาษที่ไม่อาจจะนำไปปฏิบัติจริงได้

3. จากการวิเคราะห์กิจกรรมการเรียนการสอน พบว่ากิจกรรมส่วนใหญ่ยังเป็นความรู้ความเข้าใจ ในด้านวิชาการงานและพื้นฐานอาชีพ เป็นส่วนใหญ่ ยังขาดกิจกรรมที่จะเน้นการเสริมสร้างลักษณะนิสัย ที่ถึงปรารถนาต่าง ๆ เช่น ความรับผิดชอบ ความขยัน ความอดทน ฯลฯ ซึ่งถือว่า เป็นสิ่งที่ควรเสริมสร้างอย่างยิ่ง

4. จากการวิเคราะห์ลักษณะงานต่าง ๆ ที่จัดให้เรียนเป็นพื้นฐานอาชีพ ชั้นประถมศึกษา ศึกษา พบว่า มีหลายงานที่ยากเกินความสามารถของเด็ก เช่นงานประดิษฐ์ งานไม้ งานประกอบอาหาร เป็นต้น การให้เด็กต้องทำกิจกรรมที่ยากเช่นนี้ แทนที่ จะเป็นการชักจูงให้เด็กนิยมสนใจในการประกอบอาชีพ กลับให้ผลทางลบ ทำให้เกิดความเบื่อหน่าย ไม่ชอบงานอาชีพอีกต่อไป

จะเห็นว่า การสอนกลุ่มการงานและพื้นฐานอาชีพ ครูส่วนใหญ่ ไม่ถนัดในการสอนกลุ่มประสบการณ์นี้ แต่มีความจำเป็นที่จะต้องสอน ครูจึงยึดแผนการสอน เป็นหัวใจในการจัดการเรียนการสอน ทั้งนี้เพราะแผนการสอน ช่วยอำนวยความสะดวกให้แก่ครูในหลาย ๆ ด้าน เช่น การเสนอกิจกรรมการเรียนการสอน สื่อการเรียน การวัดผล ตลอดจนเนื้อหาสาระและอื่น ๆ นอกจากนี้ แผนการสอน ยังช่วยให้ครูเกิดความมั่นใจในการสอน และช่วยให้ครูสอนได้ถูกทางอีกด้วย

แผนการสอนจะมีประโยชน์กับครูหรือไม่ ขึ้นอยู่กับความสามารถในการใช้แผนการสอนของครู ใช้แผนการสอนไม่เป็นหรือใช้ไม่ถูก การสอนของครูก็ไม่ประสบผลสำเร็จตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตรได้

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ได้มีผู้สนใจเกี่ยวกับ ความต้องการการนิเทศการศึกษา และการเรียนการสอน
กลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ หลายประเด็น พอจะประมวลได้ดังนี้

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการนิเทศการศึกษาในประเทศ

กษมา สารสมุทร (2524: บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "ปัญหาและความต้องการ
เกี่ยวกับการพัฒนาสมรรถภาพด้านการสอนของครูโรงเรียนประถมศึกษา จังหวัดเชียงราย" และทำ
การศึกษาสมรรถภาพของครูประถมศึกษา จังหวัดเชียงราย ในด้านต่าง ๆ ดังนี้ คือ
การเตรียมการสอน การกำหนดจุดประสงค์การสอน การเลือกวิธีการสอนและเทคนิคการสอน การ
ผลิตและใช้สื่อการสอน การวัดผลและประเมินผล การส่งเสริมการเรียนรู้ของเด็ก ผลการวิจัย
ได้พบว่า ครูประถมศึกษาจังหวัดเชียงราย มีสมรรถภาพด้านการสอนส่วนใหญ่อยู่ในระดับปานกลาง
ยกเว้น เรื่องการกำหนดจุดประสงค์ของการสอน และการเลือกวิธีการและเทคนิคการสอน จะอยู่
ในระดับต่ำหรือค่อนข้างมีปัญหา มีความต้องการพัฒนาสมรรถภาพในระดับมากทุกด้าน

แปลก พิศดารงกุล และคณะ (2525: บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การนิเทศ
การศึกษาของผู้บริหารโรงเรียนกับความต้องการของครูที่สอนชั้นประถมศึกษาจังหวัดพัทลุง
ได้พบว่าครูประถมศึกษาทุกระดับวุฒิ ทุกระดับประสบการณ์ต่างก็มีความต้องการได้รับการนิเทศ
การศึกษาจากผู้บริหารโรงเรียนในระดับมาก และถ้าจำแนกวุฒิและประสบการณ์เป็นกลุ่ม ๆ แล้ว
ได้พบว่า ครูที่มีประสบการณ์ในการสอนเกิน 20 ปี มีความต้องการได้รับการนิเทศในระดับมาก
และครูที่มีประสบการณ์ในการสอน 1-2 ปี มีความต้องการนิเทศน้อยกว่ากลุ่มอื่น ๆ

ชัชพงษ์ สุวรรณรักษ์ (2528: บทคัดย่อ) ทำการวิจัยเรื่อง ความต้องการความ
ช่วยเหลือของผู้บริหาร และครูโรงเรียนประถมศึกษา จากผู้นิเทศ สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา
จังหวัดกาฬสินธุ์ ได้ศึกษาถึงความต้องการความช่วยเหลือของผู้บริหารและครูโรงเรียนประถม
ศึกษา จากผู้นิเทศ ได้พบว่า ครูและผู้บริหารโรงเรียนในจังหวัดกาฬสินธุ์ มีความต้องการความ
ช่วยเหลือด้านการใช้หลักสูตรและสื่อการเรียนการสอนมากกว่าด้านอื่น ๆ และได้พบว่าครูที่มีวุฒิ
ต่ำมีความต้องการความช่วยเหลือมากกว่าครูที่มีวุฒิสอง

อรทัย จันทวิชานวงษ์ และคณะ (2525: บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่องการศึกษาความต้องการด้านวิชาการของโรงเรียนประถมศึกษา จังหวัดระนอง ได้พบว่า ครูใหญ่เห็นว่าการนิเทศการศึกษา เป็นเรื่องจำเป็นและต้องการให้มีการนิเทศภาคเรียนละครั้งเป็นอย่างน้อย โดยมีศึกษานิเทศก์สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอเป็นผู้นิเทศ รองลงมาคือ ครูวิชาการ กลุ่มโรงเรียนและศึกษานิเทศก์สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด ครูใหญ่ต้องการให้นิเทศเป็นอย่างมาก ในเรื่องการผลิตสื่อการเรียน การวัดผลและประเมินผล การจัดการกิจกรรมการเรียน การใช้คู่มือครู และแผนการสอน การจัดอบรมสัมมนา ควรจัดในระดับอำเภอ หรือกลุ่มโรงเรียน โดยจัดระหว่างปิดภาคเรียนและมีการติดตามผลในเรื่องที่อบรมและสัมมนาไปแล้วอย่างสม่ำเสมอ

ลอย นิตยบุรณ (2528: 155-157) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ความต้องการความช่วยเหลือด้านวิชาการของผู้บริหารโรงเรียน และครูโรงเรียนประถมศึกษา จากหัวหน้าการประถมศึกษาอำเภอ พบว่า ความต้องการความช่วยเหลือด้านวิชาการของครูผู้สอนในโรงเรียนขนาดต่าง ๆ อยู่ในระดับมาก ได้แก่ ด้านการใช้หลักสูตร ด้านการจัดการกิจกรรมการเรียนการสอน และวิธีสอน ด้านการพัฒนาสื่อการเรียนการสอน และด้านการวัดผลประเมินผล และให้ข้อเสนอแนะว่า สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอ ควรเน้นบทบาทด้านสร้างความเข้าใจในการใช้หลักสูตรอย่างมีประสิทธิภาพ โดยการอบรม สัมมนา สาธิต หรือจัดทำเอกสารคู่มือก็ตาม นอกจากนี้จะต้องกระตุ้นให้ครูปรับปรุงการเรียนการสอน และปฏิบัติตามหลักสูตรอยู่เสมอ เช่นการไปดูงานโรงเรียนที่เป็นแบบอย่างที่ดี และจัดให้มีศูนย์วิชาการไว้บริการกับครู

จากผลการวิจัยต่าง ๆ ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการนิเทศการศึกษาพบว่า

1. ครูส่วนใหญ่ต้องการได้รับการนิเทศจากศึกษานิเทศก์ และจากผู้บริหารโรงเรียน
2. ครูมีปัญหา และต้องการให้ศึกษานิเทศก์แนะนำช่วยเหลือมากที่สุด คือเรื่องการใช้หลักสูตร และการจัดการเรียนการสอน
3. ครูต้องการเพิ่มพูนความรู้ด้วยการจัดให้มีการประชุม เชิงปฏิบัติการและการอบรมสัมมนา

งานวิจัยที่เกี่ยวกับการเรียนการสอนกลุ่มภาระงานและพื้นฐานอาชีพ

ลักขณา สมเชื้อ (2524: บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "ปัญหาการสอนกลุ่มภาระงานและพื้นฐานอาชีพในชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 และ 2 ในจังหวัดชลบุรี โดยศึกษาจากตัวอย่างประชากร ซึ่งเป็นนักเรียนชั้นประถมปีที่ 1 และ 2 จำนวน 300 คน เครื่องมือคือแบบสอบถาม ผลการวิจัยสรุปได้ว่า

1. ด้านตัวครูผู้สอน ครูส่วนใหญ่มีประสบการณ์ในการสอนชั้นประถมศึกษาค่อนข้างน้อย และมีวุฒิทางการศึกษาค่ากว่าปริญญาตรีทางวิชาครู โรงเรียนสามารถจัดครูสอนเฉพาะกลุ่มภาระงานและพื้นฐานอาชีพ ได้เพียงร้อยละ 2.2 ครูส่วนใหญ่ได้รับการอบรมตามแนวหลักสูตรใหม่ แต่ นำความรู้มาใช้ได้น้อยมาก

2. ด้านหลักสูตรพบว่า ครูไม่มีเวลาผลิตสื่อการสอน ขาดเครื่องมือเครื่องใช้ที่มีขนาดพอเหมาะกับการใช้งานของเด็ก โรงเรียนจัดการประชาสัมพันธ์กับบุคคลในท้องถิ่นให้มีความเข้าใจ และมีเจตคติที่ดีต่อการเรียนการสอนกลุ่มวิชานั้นน้อยมาก รวมทั้งการใช้แหล่งวิทยากรและแหล่งวิทยากรในท้องถิ่นมีน้อยที่สุด

3. ด้านผู้บริหารพบว่า ครูส่วนใหญ่ประสบปัญหาเรื่องศึกษานิเทศก์ ซึ่งมาติดตามผล และแก้ปัญหาด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้ครูน้อยมาก

4. ด้านความรู้พื้นฐานของครูเกี่ยวกับงานบ้าน งานเกษตร งานประดิษฐ์และงานช่าง รวมทั้งการประเมินผลพบว่า ครูมีปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง

ประมวล เสนาฤทธิ (2524: บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่องการเสริมวิชาชีพให้แก่ นักเรียนในระดับการศึกษาภาคบังคับ โดยวิเคราะห์ว่า การนำหลักสูตรวิชาการงานและพื้นฐานอาชีพไปใช้ในโรงเรียนประถมศึกษาทั่วประเทศนั้นประสบผลสำเร็จทำให้นักเรียน มีความรู้ความสามารถ คุณลักษณะที่พึงประสงค์ในวิชาชีพตรงตามความมุ่งหมายของหลักสูตรมากน้อยเพียงใด โดยใช้แบบสอบถามความคิดเห็นของครู และการประเมินการทำงาน กลุ่มภาระงานและพื้นฐานอาชีพ ที่สร้างขึ้นเอง ผลการวิเคราะห์สรุปได้ดังนี้

1. ครูใหญ่ และศึกษานิเทศก์ เห็นว่ากลุ่มทักษะมีความสำคัญต่อการศึกษาสำหรับนักเรียนประถมศึกษาเป็นอันดับแรก รองลงไปคือกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย และกลุ่มภาระงานและพื้นฐานอาชีพ อันดับหลังสุดคือกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต

2. ครูใหญ่มีความเห็นว่าปัญหาการจัดกิจกรรมการสอนกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ คือ การที่ครูขาดความสันทัด และขาดแคลนวัสดุอุปกรณ์ ศึกษานิเทศก์ก็มีความเห็นในทำนองเดียวกัน

3. ครูผู้สอนส่วนใหญ่เกือบ 3 ใน 5 ที่ศึกษาแผนการสอนแล้วเข้าใจดี นอกจากนั้น เข้าใจปานกลาง ส่วนทำตามแผนการสอนนั้น 1 ใน 5 ยังอยู่ในระดับไม่น่าพึงพอใจ อีก 4 ใน 5 อยู่ในระดับน่าพอใจจนถึงน่าพอใจอย่างยิ่ง

4. ครูประมาณ 3 ใน 10 เห็นว่าหลักสูตรเหมาะสมกับเด็กในท้องถิ่นมาก อีก 7 ใน 10 เห็นว่าเหมาะสมปานกลาง

5. ในการปฏิบัติกิจกรรมตามแผนการสอน งานบ้าน มีการปฏิบัติกิจกรรมได้ร้อยละ 70 ของกิจกรรม ในแผนการสอน งานประดิษฐ์ งานช่าง กับงานเกษตรมีการปฏิบัติได้ร้อยละ 65 และ 50 ของกิจกรรมตามลำดับ เกี่ยวกับการฝึกปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ ของงานบ้าน งานเกษตร ที่ต้องการสร้างความชำนาญและนิสัย ตลอดจนความรักในงาน จำเป็นต้องปฏิบัติ บ่อยครั้ง ในเรื่องนี้ โรงเรียนยังปฏิบัติได้ในระดับที่ยังไม่น่าพอใจนัก กล่าวคือ โดยเฉลี่ยแล้ว มีกิจกรรมปฏิบัติได้บ่อยครั้งไม่ถึงร้อยละ 50 ของกิจกรรมทั้งหมด

6. เมื่อพิจารณาหลักสูตร และแผนการสอนแล้วครูประมาณ 2 ใน 5 ของนักเรียน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 และ 3 และประมาณ 3 ใน 4 ของชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 เห็นว่าเป็นพื้นฐานในการ ประกอบอาชีพได้มาก และโรงเรียนก็สามารถสร้างพื้นฐานได้มากด้วย

7. ความคิดเห็นเกี่ยวกับการเรียนการสอน นั้น ครูผู้สอนเห็นเช่นเดียวกับครูใหญ่ กล่าวคือ เห็นว่าปัญหานั้นขึ้นอยู่กับขาดความสันทัดของครู และขาดแคลนวัสดุอุปกรณ์ ครูพยายาม แก้ปัญหาด้วยวิธีการต่าง ๆ อาทิ การจัดกลุ่มปฏิบัติ การให้ไปปฏิบัติจริงที่บ้าน วิธีการเหล่านี้ ช่วยให้บรรลุผลได้น้อย ฉะนั้นครูจึงมีความต้องการเพิ่มพูนความรู้ ความสามารถของตน และต้องการ ความช่วยเหลือในด้านวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ อย่างมาก

ภิรมย์ ศรีเพชร (2527: 54) ทำการวิจัยเรื่อง "การเปรียบเทียบความ ต้องการและการปฏิบัติจริง ในการฝึกปฏิบัติด้านการงานและพื้นฐานอาชีพ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในโรงเรียนสังกัด สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดปทุมธานี" โดยศึกษาจากตัวอย่างประชากร ซึ่งเป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 772 คน เครื่องมือในการวิจัย เป็นแบบสอบถาม ผลการวิจัยพบว่า

ทางการจัดการกิจกรรมการเรียนการสอน นักเรียนได้ฝึกปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ ในกลุ่ม การงานและพื้นฐานอาชีพอยู่ในระดับน้อย ส่วนด้านความต้องการที่จะฝึกปฏิบัตินั้นอยู่ในระดับมาก แสดงให้เห็นว่าการจัดการกิจกรรมต่าง ๆ ให้นักเรียนได้ฝึกปฏิบัตินั้น ไม่สอดคล้องกับความต้องการของ นักเรียน เพราะเขามีความต้องการที่จะทำกิจกรรมต่าง ๆ มากกว่าที่เป็นอยู่ การที่จะจัดการกรรม ให้ได้ตามความต้องการของผู้เรียน สิ่งที่สำคัญที่สุดคือผู้ที่เกี่ยวข้องกับจัดการศึกษา ต้องขจัด ปัญหาให้หมดสิ้นไป คือปัญหาการขาดแคลนบุคลากร อันหมายถึงครูผู้สอนกลุ่มการงานและพื้นฐานอาชีพ

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2527ช:บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง รายงานการติดตามและประเมินผล โครงการปรับปรุงคุณภาพการเรียนการสอนกลุ่มการงานและ พื้นฐานอาชีพ ในโรงเรียนประถมศึกษา โดยความร่วมมือขององค์การยูนิเซฟ กลุ่มตัวอย่างได้แก่ กลุ่มในพื้นที่ เป้าหมายในการพัฒนาชนบทตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ระยะที่ 5 ซึ่งได้รับความช่วยเหลือจากยูนิเซฟ ส่งอุปกรณ์ตามหลักสูตรประถมศึกษาไปให้ใช้โดยหมุนเวียน กัน ภายในกลุ่มโรงเรียน หลังจากได้ทดลองดำเนินการแล้ว คณะวิจัยได้ทำการประเมิน พบว่า

1. การสอนงานเลือกที่จะให้ได้ผล ที่จะก่อให้เกิดนักเรียนมีทัศนคติที่ดีต่องานที่เรียนนั้น ต้องอาศัยเวลาที่เหมาะสม จะต้องมีฝึกกระทำอย่างน้อย 2-3 ครั้งจึงจะได้ผล

2. ผู้สอนมีส่วนสำคัญมากในการสอนงานเลือก ให้นักเรียนเกิดทัศนคติที่ดีต่องาน เลือก เพราะทัศนคติใด ๆ ย่อมขึ้นอยู่กับผลสำเร็จ หรือล้มเหลวของการปฏิบัติซึ่งผู้เรียนได้พบใน ครั้งแรกอยู่เป็นอันมาก ถ้าหากการเรียนนั้นได้พบกับครูที่มีความสามารถสูง แนะนำ ความศรัทธา กระตุ้นให้ผู้เรียนได้ทำงานได้ผลสำเร็จ ทัศนคติที่ดีย่อมเกิดขึ้นแน่นอน ฉะนั้นครูผู้สอนกลุ่มการงาน และพื้นฐานอาชีพน่าจะได้รับความสำคัญ และคัดเลือกมาทำการสอนพอสมควร

3. ในการวิจัยพบว่าการขาดครูผู้สอนงานเลือกอยู่เป็นจำนวนมากนั้น อาจกล่าว ได้ว่าการชักนำของวิทยากรท้องถิ่นมาใช้เพื่อประโยชน์ ทางการศึกษายังมีน้อยกว่าที่ควร เพราะ เมื่อได้พิจารณางานเลือกทั้งหลายที่โครงการกำหนดให้มีการเรียนการสอนนั้น กล่าวได้ว่า แทบทุกหมู่บ้านจะมีบุคลากรที่ชำนาญในด้านนี้อยู่แล้วแทบทั้งสิ้น ซึ่งโรงเรียนน่าจะเชิญผู้ชำนาญงาน เหล่านี้มาช่วยดำเนินการสอน ในบางส่วนตามหลักสูตรให้โรงเรียนได้ ในขณะที่เดียวกันครูใน โรงเรียนก็จะได้ความรู้ในด้านนี้เพิ่มมากขึ้น และสามารถดำเนินการได้เองในที่สุด

4. จากผลผลิตของการสอนงานเลือกของโรงเรียนตัวอย่างซึ่งมีมากพอสมควร จากงานเพาะปลูก งานเลี้ยงไก่ งานเสื่อผ้า งานไม้ งานปูน และงานอื่น ๆ ตามลำดับ

นับว่าเป็นผลสำเร็จที่น่าจะได้นำ เพื่อเป็นข้อมูลพิจารณาได้ว่า นักเรียนชั้น ป.5-6 นั้นสามารถปฏิบัติงานที่เป็นอาชีพได้พอสมควร ถ้าได้รับการสนับสนุนด้านเครื่องมือ อุปกรณ์ในการผลิต มีศูนย์กลางการตลาด มีการสหกรณ์ ผู้เรียนสามารถจะหารายได้จากงานเลือกต่าง ๆ ที่หาตลาดได้ ในท้องถิ่นของตนต่อไป

5. ผลการสอนงานเลือกในโครงการนี้ไม่ได้เสนอในรูปของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของในกลุ่มทดลองที่อยู่ในโครงการ และกลุ่มควบคุมที่อยู่นอกโครงการ แต่ได้เสนอผลในรูปแบบที่จุดอื่นซึ่งได้แก่ ปริมาณการใช้อุปกรณ์ที่เพิ่มขึ้น การได้เรียนด้วยการปฏิบัติจริงมากกว่าเดิม ความสนุกสนานในการเรียนเมื่อเทียบกับนักเรียนในปีก่อน ความคิดเห็นเกี่ยวกับผลการเรียนของครู ซึ่งอาจสรุปได้ว่านักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนงานเลือกดีกว่าเดิม

6. เพื่อให้การดำเนินงานโครงการมีประสิทธิภาพสูง ควรจัดให้มีการฝึกอบรมครูผู้สอนงานเลือกด้วยวิธีการที่ถูกต้อง ในเวลาการฝึกอบรมที่เพียงพอ มีรูปแบบการฝึกอบรมที่มีประสิทธิภาพสูงและประหยัด เพื่อให้ครูผู้สอนงานเลือกได้ทราบแนวการสอนงานเลือกของโครงการ ซึ่งเน้นการสอนภาคปฏิบัติ ผนวกเนื้อหาเกี่ยวกับการวางแผนการผลิต การผลิตที่มีคุณภาพ และการตลาด เพื่อขยายผลผลิตที่ผลิตได้

นอกจากความต้องการเร่งด่วนในการจัดหาวัสดุและเครื่องมือในการเรียนการสอนให้แก่กลุ่มโรงเรียน เพื่อช่วยส่งเสริม การบรรลุเป้าประสงค์ของหลักสูตร ปัญหาซึ่งต้องการแก้ไขอย่างฉับพลันเช่นกันก็คือ การที่ได้พบว่ากลุ่มการงานและพื้นฐานอาชีพ และกลุ่มประสบการณ์พิเศษที่เกี่ยวกับการงานและพื้นฐานอาชีพ ซึ่งเป็นกลุ่มวิชาที่ยอมรับว่าสำคัญและต้องการพัฒนาให้ได้ผลอย่างเต็มที่นั้น เป็นกลุ่มวิชาที่พัฒนาไปได้น้อยที่สุดเมื่อเทียบกับกลุ่มวิชาอื่น ในปัจจุบันการสอนกลุ่มวิชานี้ ซึ่งต้องการสร้างเสริมให้ผู้เรียนมีทักษะพื้นฐานในงานบ้าน งานเกษตร งานช่างประดิษฐ์ และทักษะพื้นฐานทางอาชีพอื่นนั้น ยังไม่บรรลุเป้าหมายดังกล่าว ทั้งทางด้านปริมาณและคุณภาพ

หน่วยศึกษานิเทศก์สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดกระบี่ (2527: 20-22) ทำการวิจัยเรื่องสภาพปัจจุบัน ปัญหา เพื่อพัฒนาการเรียนการสอนงานเลือก ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 และ 6 จังหวัดกระบี่ โดยศึกษาจากตัวอย่างประชากรซึ่งเป็นครูสอนกลุ่มการงานและพื้นฐานอาชีพ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 และ 6 ปีการศึกษา 2525 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แบบสอบถามพบว่า

1. ปัญหาด้านทรัพยากร ขาดบุคลากรที่มีความรู้ ความชำนาญในบางแขนงงานมีแนวปฏิบัติคือการจัดอบรม สัมมนา การให้ไปศึกษาดูงาน และส่งเสริมให้ครูได้ไปศึกษาดูงาน ควรให้มีศึกษานิเทศก์ทำหน้าที่นี้เทศกลุ่มนี้โดยเฉพาะ อีกปัญหาหนึ่งคือการขาดวัสดุอุปกรณ์ ขาดงบประมาณ และขาดงบประมาณในการนิเทศก์

2. ปัญหาด้านกระบวนการ ขาดการวางแผนแก้ปัญหา ควรสำรวจความต้องการของครู และชุมชนมีแนวปฏิบัติคือ ควรวางแผน และจัดทำโครงการ ควรมีแผนระดับอำเภอ

3. ปัญหาด้านผลผลิต ผลผลิตต่ำ ไม่มีตลาดในการจำหน่าย ควรแก้ปัญหาโดยไปจำหน่ายในตลาดนัดในชุมชน ขาดการประสานงาน และส่งเสริม เช่นการจัดประกวดผลงาน หรือ จัดนิทรรศการ ควรจัดหาผลผลิตในระดับอำเภอ และจัดสหกรณ์ร้านค้า และควรมีการติดตามผล และประเมินผล

หน่วยศึกษานิเทศก์ สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดมหาสารคาม (2528 : 1-4)

ทำการวิจัยเรื่อง ศึกษาสภาพปัญหาการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนกลุ่มการงานและพื้นฐานอาชีพ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 และ 6 สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดมหาสารคาม โดยศึกษาจากตัวอย่างประชากรซึ่งเป็นครูที่ปฏิบัติการสอนกลุ่มการงานและพื้นฐานอาชีพระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 และ 6 จำนวน 126 คน และนักเรียนประถมศึกษาปีที่ 5 และ 6 ปีการศึกษา 2527 จำนวน 479 คน เครื่องมือในการวิจัยเป็นแบบสอบถาม และแบบสังเกตพฤติกรรม ผลการวิจัยมีดังนี้

1. สภาพปัญหาการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนด้านต่าง ๆ ของครูผู้สอนในส่วนที่เกี่ยวกับผู้บริหารพบว่า ครูมีปัญหามากคือ ศึกษานิเทศก์จากสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอหรือจังหวัดได้มานิเทศติดตามผลการเรียนการสอน และนำเทคนิคและวิธีสอน พร้อมทั้งเสนอแนวทางการแก้ปัญหา การเรียนการสอนกลุ่มการงานและพื้นฐานอาชีพน้อยเกินไป

2. ความรู้พื้นฐานของครูผู้สอนในเรื่องงานบ้าน งานเกษตร งานประดิษฐ์และงานช่าง อยู่ในระดับปานกลาง

3. หลักสูตร สื่อการเรียนกระบวนการเรียนการสอน คือครูมีปัญหาเรื่องความสามารถในการสอนวิชางานประดิษฐ์และงานช่าง

4. การประเมินผล ครูส่วนใหญ่มีปัญหายุ่งยากอยู่ในระดับปานกลาง และปัญหาที่เด่นชัดในด้านนี้คือเรื่อง ครูผู้สอนและผู้บริหารได้ร่วมปรึกษาหารือในการแก้ปัญหา เรื่องการวัดผล ประเมินผลการเรียนการสอนกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ น้อยเกินไป

5. ผลการประเมินสภาพปัญหาการจัดการเรียนการสอนด้านต่าง ๆ ของครูผู้สอน จะแตกต่างกัน ซึ่งขึ้นอยู่กับครูที่ผ่านการอบรม กับครูที่ไม่ผ่านการอบรม แต่ไม่ขึ้นอยู่กับวุฒิ อายุ หรือประสบการณ์การสอน

6. ผลการประเมินพฤติกรรมการสอนด้านต่าง ๆ ของครูผู้สอน โดยนักเรียนเป็นผู้ประเมินจะไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่ขึ้นอยู่กับเพศ และชั้นเรียนของผู้เรียน

7. ผลการสังเกตพฤติกรรมการสอนด้านต่าง ๆ ของครูผู้สอนจะไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่ขึ้นอยู่กับเพศ วุฒิ อายุ หรือประสบการณ์การสอนของครูผู้สอน และมีข้อเสนอแนะว่า

ข้อเสนอแนะ

1. จังหวัดควรจัดประชุมสัมมนาเกี่ยวกับการพัฒนาการสอนกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ โดยเชิญผู้บริหาร ผู้นำท้องถิ่น และผู้เกี่ยวข้องกับการศึกษาเข้าสัมมนาด้วยเพื่อเป็นแนวทางอันพึงประสงค์ในการจัดการศึกษากลุ่มประสบการณ์นี้

2. ควรให้มีการจัดอบรมผู้บริหารระดับอำเภอ ครูใหญ่ ประธานกลุ่มโรงเรียน ครูผู้สอน ให้ได้รับความรู้ความเข้าใจ และเห็นความสำคัญของการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนกลุ่มประสบการณ์นี้ เพื่อเป็นการเพิ่มพูนประสิทธิภาพของการนำหลักสูตรไปใช้ให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด คือเน้นการอบรม สัมมนา ครูผู้สอนกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ แบบเข้มข้น

วิรัช หุยสูงเนิน (2528: บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่องสมรรถภาพด้านวิชาการของครูประถมศึกษาในจังหวัดพิษณุโลก ที่สอนกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึงประถมศึกษาปีที่ 6 โดยใช้แบบสอบถามมาตราส่วนประเมินค่า สำหรับสอบถามสมรรถภาพด้านวิชาการ 3 งานคือ งานบ้าน งานเกษตร งานประดิษฐ์ และงานช่าง ผลการวิจัยปรากฏว่า

1. สมรรถภาพด้านวิชาการของครูประถมศึกษาในกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ อยู่ในเกณฑ์ปานกลาง และเมื่อพิจารณารายละเอียดพบว่า ครูประถมศึกษามีสมรรถภาพด้านวิชาการต่ำในงานประดิษฐ์ และงานช่าง

2. ครูประถมศึกษาหญิงมีคะแนนเฉลี่ยของสมรรถภาพด้านวิชาการงานบ้าน สูงกว่าครูประถมศึกษาชาย ส่วนสมรรถภาพด้านวิชาการงานเกษตรไม่แตกต่างกัน ส่วนสมรรถภาพด้าน วิชาการงานประดิษฐ์และงานช่างพบว่าครูประถมศึกษาหญิงมีคะแนนเฉลี่ยของสมรรถภาพด้าน วิชาการสูงกว่าครูประถมศึกษาชาย

3. ครูประถมศึกษาที่มีอายุราชการมาก มีคะแนนเฉลี่ยของสมรรถภาพด้านวิชาการ งานบ้านสูงกว่าครูประถมศึกษาที่มีอายุราชการน้อย สำหรับงานเกษตรและงานประดิษฐ์งานช่างนั้น ครูประถมศึกษาที่มีอายุราชการมาก กับครูประถมศึกษาที่มีอายุราชการน้อยมีสมรรถภาพด้านวิชาการ ไม่แตกต่างกัน

4. ครูประถมศึกษาที่มีคุณวุฒิต่ำกว่าปริญญาตรีมีคะแนนเฉลี่ยของสมรรถภาพด้าน วิชาการงานบ้านสูงกว่าครูประถมศึกษาที่มีวุฒิตั้งแต่ปริญญาตรีขึ้นไป ส่วนสมรรถภาพด้านวิชาการ งานเกษตรไม่แตกต่างกัน สำหรับวิชาการงานประดิษฐ์และงานช่าง ครูประถมศึกษาที่มีวุฒิต่ำกว่า ปริญญาตรีมีสมรรถภาพด้านวิชาการสูงกว่าครูประถมศึกษาที่มีวุฒิตั้งแต่ปริญญาตรีขึ้นไปอย่างมี นัยสำคัญทางสถิติ

กรมวิชาการกระทรวงศึกษาธิการ ได้รวบรวมผลการวิจัย เรื่องการจัดการเรียนการสอน กลุ่มการงานและพื้นฐานอาชีพ ไว้ดังนี้ (กรมวิชาการ 2528 : 98-100)

1. โดยส่วนรวม ครูประถมศึกษามีเข้าใจหลักสูตรและการประเมินผลตามหลักสูตร หลักการของหลักสูตรใหม่ในระดับปานกลาง

2. ครูที่สอนกลุ่มการงานและพื้นฐานอาชีพ ส่วนใหญ่ เข้าใจหลักสูตรกลุ่มการงาน และพื้นฐานอาชีพ และการประเมินผลกลุ่มการงานและพื้นฐานอาชีพอยู่ในระดับน้อย

3. ครูที่สอนระดับประถมศึกษา มีความรู้ ความสามารถในการสอนทุกกลุ่มวิชา และมีเจตคติที่ดีต่ออาชีพครูในระดับปานกลาง

4. ครูส่วนใหญ่ จะสอนวิชาในกลุ่มทักษะที่เป็นเครื่องมือการเรียนรู้และกลุ่ม สร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต

5. วิชาที่ครูประถมศึกษา มีความสนใจในการสอน ได้แก่ วิชาในกลุ่มการงานและ พื้นฐานอาชีพ และกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย คือ ดนตรี และนาฏศิลป์

6. วิธีเรียนและวิธีสอน ที่ปฏิบัติอยู่นี้ ยังไม่สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายและแนวทางของหลักสูตรมากนัก เช่นการสอนของครูทั้งหลักสูตรใหม่ และหลักสูตรเก่า มีลักษณะพฤติกรรมไม่แตกต่างกัน แต่มีแนวโน้มว่า ครูที่สอนตามหลักสูตรใหม่ ใช้เวลาในการพูด และบรรยาย น้อยกว่า เน้นเนื้อหาน้อยกว่า ใช้อิทธิพลทางอ้อมและทางตรงมากกว่า

7. กลุ่มการงานและพื้นฐานอาชีพ ครูสอนด้วยการมอบหมายงานให้ทำอันเป็นการปฏิบัติจริง ประมาณร้อยละ 50

8. โรงเรียนขาดวัสดุฝึก และอุปกรณ์สำหรับฝึก นักเรียนยากจน ไม่มีเงินซื้อวัสดุฝึก ประกอบการเรียน

9. การนิเทศการศึกษาภายในโรงเรียนประถมศึกษา มีน้อย เพราะมีปัญหาและอุปสรรคในเรื่องความขาดแคลนงบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ ขาดแคลน ผู้เชี่ยวชาญ ทางการนิเทศการศึกษา ขาดแรงสนับสนุน จากหน่วยงานเจ้าสังกัดและขาดตัวบุคคลที่รับผิดชอบงานนี้โดยตรง การนิเทศการศึกษา หย่อนคุณภาพ และไม่ทั่วถึง เพราะศึกษานิเทศก์ทำงานธุรการ และงานที่ได้รับมอบหมาย ตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการเป็นส่วนใหญ่

10. การใช้งบประมาณ จัดซื้อสื่อการสอนของผู้บริหารไม่สอดคล้องกับความต้องการ สื่อการสอนทุกกลุ่มประสบการณ์ของครู

11. ความคิดเห็นของผู้บริหาร เกี่ยวกับความพร้อมของครู ในด้านความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตร การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การวัดและประเมินผล ในวิชาเลือก การงานและพื้นฐานอาชีพ และวิชาภาษาอังกฤษระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 และ 6 ในโรงเรียนประถมศึกษา จังหวัดศรีสะเกษ อยู่ในระดับน้อยทุกด้าน และความเข้าใจของครู ในด้านต่าง ๆ เกี่ยวกับวิชาเลือกดังกล่าว ก็อยู่ในระดับน้อย เช่นเดียวกัน

งานวิจัยของต่างประเทศ

คาร์ลตัน (Carlton 1971: 4406-A) ได้ศึกษาเรื่องบทบาทของศึกษานิเทศก์ที่เป็นอยู่จริง ๆ และบทบาทตามอุดมคติของครูประจำบาล และครูใหญ่ในโรงเรียนประถมศึกษา ในรัฐฟลอริดา พบว่าบทบาทที่เป็นจริง ได้แก่ช่วยเหลือด้านพัฒนาโครงการสอนช่วยเหลืองานด้านบริหาร มีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายของโรงเรียน ให้ความร่วมมือในการประชุม

อบรมครู และช่วยเหลือในการคัดเลือกแบบเรียน สำหรับบทบาทของศึกษานิเทศก์ ในอุดมคตินั้น เกี่ยวข้องกับกิจกรรมต่อไปนี้ คือ การวางแผนและเตรียมการเยี่ยมโรงเรียน เพื่อสังเกตการสอนของครู ช่วยเหลือครูในการจัดการคัดเลือก และการใช้อุปกรณ์การสอนร่วมกับครูใหญ่ในการจัดทำโครงการสอน

สิบบิท จูเนียร์ (Sibbitt Jr., 1972: 6033-A) แห่งมหาวิทยาลัยอินเดียนา ได้วิจัยเกี่ยวกับความเข้าใจในการปฏิบัติงานนิเทศการศึกษาของอาจารย์ใหญ่และครูในโรงเรียนมัธยมชั้นสูงขนาดเล็กที่ได้รับการคัดเลือกของรัฐอินเดียนา เพื่อศึกษาว่าการปฏิบัติงานนิเทศอะไรบ้างที่เป็นประโยชน์ต่อโรงเรียนมัธยมศึกษาที่อาจารย์ใหญ่และครูเห็นว่าควรจัดให้มีขึ้น จัดให้มีขึ้นกว้างขวางแค่ไหน มีประสิทธิผลในการปรับปรุงการสอนและการพัฒนาอาชีพครูเพียงใด สรุปผลการวิจัยได้ว่า ขาดการสื่อสารเกี่ยวกับการปฏิบัติงานนิเทศระหว่างอาจารย์ใหญ่กับครู อาจารย์ใหญ่และครูมีความเห็นเกี่ยวกับข้อปฏิบัติงานนิเทศแตกต่างกัน 60 ข้อใน 75 ข้อโดยแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ มีการปฏิบัติงานนิเทศเพียง 2-3 อย่างเท่านั้นที่ใช้กันอย่างกว้างขวางในโรงเรียนมัธยมรัฐอินเดียนา อาจารย์ใหญ่ไม่ได้รับผิดชอบอย่างเต็มที่ในการเร่งเร้าให้เกิดความเจริญก้าวหน้าทางอาชีพครูและการปรับปรุงการเรียนการสอนในชั้นเรียน โครงการนิเทศเน้นเกี่ยวกับกิจกรรมการพัฒนาหลักสูตร การร่วมมือกันในการคัดเลือกแบบเรียน การประสานงานในการจัดกิจกรรมการแนะแนว การปรึกษาหารือและการพัฒนาการปฐมนิเทศ เรื่องที่ไม่ได้นำมาใช้ในการปรับปรุงการเรียนการสอนคือ การปรึกษาหารือก่อนการสังเกตการสอนและการเยี่ยมชั้นเรียน ทั้งอาจารย์ใหญ่และครูต้องการให้มีการจัดโปรแกรมการนิเทศที่ดีที่จะช่วยพัฒนาอาชีพและปรับปรุงการเรียนการสอนในชั้นเรียน แต่ปฏิเสธที่จะให้มีการจัดทำรายงานการใช้ อุปกรณ์การเรียนการสอนเพราะทำให้ดูประหนึ่งว่าครูขึ้นอยู่กับศึกษานิเทศก์ และมีความเห็นเกี่ยวกับการปฏิบัติงานนิเทศว่า ต้องมีการวางแผนงานร่วมกันระหว่างอาจารย์ใหญ่ ครูและศึกษานิเทศก์

เชสเตอร์ (Chester 1966: 286-288) แห่งมหาวิทยาลัยมิสซิสซิปปี ได้ศึกษาการบริหารวิชาการโดยสอบถามผู้บริหารการศึกษาทั่วประเทศ จำนวน 708 คน สรุปผลการศึกษาไว้ว่า พฤติกรรมที่ทำให้การบริหารวิชาการมีสมรรถภาพสูงเนื่องมาจากการส่งเสริมให้ครูมีความรู้ความสามารถเพิ่มขึ้น ได้แก่ ส่งเสริมให้ครูใช้เทคนิคการสอนหลาย ๆ วิธี ให้คณะครูมีส่วนร่วมในการวางแผนการจัดอบรม สาธิตวิธีการสอนเพื่อให้ครูคุ้นเคยกับวิธีสอนแบบต่าง ๆ จัดอภิปรายปัญหาการปรับปรุงการสอน จัดโครงการให้ครูในโรงเรียนสลับเปลี่ยนกันเยี่ยมชั้นเรียนและสังเกต

การสอน จัดหาวิทยากรมาช่วยในการประชุมปฏิบัติการและการประชุมเกี่ยวกับปัญหาการสอน ประเมินผลและติดตามผลการประชุมปฏิบัติการ การสาธิตการสอน จัดประชุมนิเทศครูใหม่ หารือ วิจารณ์งานของครูแบบติเพื่อก่อโดยไม่ให้ครูเสียกำลังใจ ให้ครูมีเวลาสำหรับงานสอนมากขึ้น ให้ครูมีส่วนร่วมในการเลือกวัสดุอุปกรณ์การสอน จัดให้มีการอบรมความรู้เกี่ยวกับวิชา การศึกษาเพิ่มเติมแก่ครู ส่งเสริมให้ครูอ่านหนังสือหรือบทความที่เกี่ยวกับวิชาครูเพื่อปรับปรุงเทคนิค การสอน ประชุมครูเพื่อประเมินผลการเยี่ยมห้องเรียน และจ่ายค่าเบี้ยเลี้ยง พาหนะและค่าที่พัก ให้แก่ครูที่ไปอบรมทางวิชาการ

ในปี ค.ศ. 1971 มาโลน (Malone 1971: 1233 A) แห่งมหาวิทยาลัยมิสซิสซิปปี ได้วิจัยเกี่ยวกับการปฏิบัติงานนิเทศการศึกษาของอาจารย์ใหญ่ในโรงเรียนมัธยมศึกษาที่ได้รับการ คัดเลือกในรัฐมิสซิสซิปปี โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อหารายละเอียดเกี่ยวกับการปฏิบัติงานนิเทศของ อาจารย์ใหญ่โรงเรียนมัธยมศึกษาที่ได้รับการรับรองมาตรฐานจากสภานิติโรงเรียนและวิทยาลัย ภาคใต้ซึ่งได้รับการคัดเลือกแล้ว ผลการวิจัยสรุปได้ว่า อาจารย์ใหญ่และครูมีความเห็นตรงกัน ใน ด้านการเอาใจใส่เกี่ยวกับคุณค่าของการปฏิบัติงานนิเทศมากกว่าการเอาใจใส่ว่าอาจารย์ใหญ่จะทำ อะไร เห็นว่าการเยี่ยมชั้นเรียนและการประชุมครูเพื่อเป็นสื่อในการนิเทศมีคุณค่าน้อย อาจารย์ใหญ่ ปฏิบัติงานด้านการเยี่ยมชั้นเรียนน้อยกว่าด้านอื่น ๆ ทั้งอาจารย์ใหญ่และครูให้คุณค่าการอบรมครู ประจำการและการปฏิบัติหน้าที่นี้เทศทั่ว ๆ ไปว่าเป็นวิธีที่ดีที่สุดในการนิเทศ และอาจารย์ใหญ่ให้ คุณค่าการปฏิบัติทุกด้านมากกว่าครู

เฮนดริคซ์ (Hendrix 1976: 2536-A) แห่งมหาวิทยาลัยเทนเนสซี ได้ศึกษาวิธีการ ปฏิบัติงานนิเทศการศึกษาด้วยวิธีการสังเกตการสอนและการประชุมปรึกษาหารือโดยครู อาจารย์ ใหญ่และศึกษานิเทศก์ในรัฐเทนเนสซี วัตถุประสงค์ในการศึกษานี้เพื่อพัฒนาขั้นสุดท้านของวิธีปฏิบัติ ในการจัดการนิเทศการศึกษาด้วยข้ออ้างอิง เฉพาะในการสังเกตการสอนและการประชุมปรึกษา หารือ

ผลการวิจัยพอสรุปได้ว่า ระบบโรงเรียนของรัฐนี้ควรกำหนดโครงการเยี่ยมชั้นเรียนใน การสังเกตการสอนไว้อย่างสมบูรณ์และสม่ำเสมอ วิธีดำเนินการควรจะมีการประชุมก่อนการสังเกต เพื่อวางแผนและกำหนดจุดประสงค์ของการสอน การประชุมปรึกษาหารือควรจะทำเนื่องกับการ สังเกตในชั้นเรียน การประชุมติดตามผลควรกำหนดให้มีผลสะท้อนกลับในทันทีทันใด เพื่อให้ศึกษา นิเทศก์ อาจารย์ใหญ่และครูร่วมกันใช้ยุทธวิธีในการปรับปรุงการวางแผนงานและการปฏิสัมพันธ์

ควรจะนำเข้ามาบรรจุไว้ในโรงเรียนและระบบโรงเรียนของเทนเนสซีเพื่อความเข้าใจอันดี และมีการติดต่อสื่อสารระหว่างครู อาจารย์ใหญ่และศึกษานิเทศก์เกี่ยวกับการสังเกตและการ ประชุมปรึกษาหารือ เงินที่มาสับสนุนมีความจำเป็นอย่างยิ่งมากกว่าความเพียงพอของคณะ ศึกษานิเทศก์ ควรมีการตรวจสอบและสังเกตวิธีดำเนินการประเมินผล ซึ่งจะช่วยให้ครูประเมินผล แผนงานและการสอนของตนเองได้ ดังนั้นการปรับปรุงการสอนให้ดีขึ้นโดยการเพิ่มพูนความรู้ด้วย ตนเองของครูจะสามารถเอื้ออำนวยความสะดวกต่อโครงการนิเทศโดยตรง ผู้บริหารของ โรงเรียนควรจะกำหนดหน้าที่เฉพาะที่ถูกต้องตามความต้องการ ความสามารถและการฝึกหัดของ ศึกษานิเทศก์ วิธีการซึ่งโรงเรียนบางระบบได้จัดระบบและกำหนดงานแตกต่างกันไปโดยให้ศึกษา นิเทศก์ตัดวิธีการปฏิบัติการเยี่ยมชั้นเรียนออกไป ศึกษานิเทศก์ต้องช่วยก่อให้เกิดความสำเร็จและ รักษาศักยภาพความสามารถการทำโครงการให้ดำเนินไปอย่างต่อเนื่องและพัฒนาจตุรวมในการ ปรับปรุงวิธีดำเนินการในการสังเกตในชั้นเรียนและการประชุมปรึกษาหารือ สำหรับครูนั้น ยอมรับการนิเทศโดยทั่วไปโดยเฉพาะการสังเกตในชั้นเรียน ศึกษานิเทศก์และอาจารย์ใหญ่ควร จะทำงานโดยยึดหลักมนุษยธรรม ลักษณะนิสัย โดยการถาม การให้มีส่วนร่วมและให้ความไว้วางใจ เชื่อถือตลอดจนให้ความช่วยเหลือ สำนักงานคณะกรรมการส่วนกลางของระบบโรงเรียนควรมีการ ประเมินผลรูปแบบการบริหารของคณะกรรมการของโรงเรียน ให้อิสระแก่อาจารย์ใหญ่ในการรับผิดชอบมากกว่าในโครงการการสังเกตในชั้นเรียนและการประชุมปรึกษาหารือ และอาจารย์ใหญ่ ควรจัดระบบการบริหารงาน เพื่อพิจารณาถึงงานที่จะทำก่อน หรือหลัง โดยคำนึงถึงความสำคัญ ของกิจกรรมการเรียนการสอนของครูและนักเรียนในห้องก่อนอื่น

จากการที่ได้ศึกษาเอกสาร งานวิจัย และเอกสารต่าง ๆ พบปัญหาในการจัดการเรียน การสอนกลุ่มการงานและพื้นฐานอาชีพ จำแนกได้ดังนี้

1. ปัญหาเกี่ยวกับครูผู้สอน ครูผู้สอนกลุ่มการงานและพื้นฐานอาชีพ ยังไม่เข้าใจ จุดมุ่งหมายของหลักสูตร ครูขาดความสันทัด ขาดความรู้ และทักษะในการสอน งานแขนงต่าง ๆ การเลือกสอนงานเลือก ครูมักเลือกสอนงานที่ครูถนัดเท่านั้น

2. ปัญหาเกี่ยวกับผู้บริหาร ผู้บริหารไม่เห็นความสำคัญของการเรียนการสอน กลุ่มการงานและพื้นฐานอาชีพ ไม่เข้าใจหลักสูตร จึงทำให้การเรียนการสอนกลุ่มการงานและ พื้นฐานอาชีพ ไม่พัฒนาไปเท่าที่ควร

3. ปัญหาเกี่ยวกับนักเรียน นักเรียนส่วนใหญ่ขาดแคลนวัสดุอุปกรณ์ในการฝึกปฏิบัติและนักเรียนมีความต้องการฝึกปฏิบัติมากกว่าที่ครูสอนในปัจจุบัน

4. ปัญหาที่เกี่ยวกับการนิเทศการศึกษา พบว่าศึกษานิเทศก์ ได้ติดตามผลการเรียนการสอนกลุ่มการงานและพื้นฐานอาชีพน้อยมาก ครูต้องการความช่วยเหลือจากศึกษานิเทศก์และผู้บริหารโรงเรียน ต้องการให้ศึกษานิเทศก์แนะนำเทคนิคการสอน แนะนำแนวทางการแก้ไขปัญหาการเรียนการสอน ต้องการให้มีการจัดอบรม สัมมนา และศึกษาดูงาน เพื่อเป็นการเพิ่มพูนความรู้และทักษะในการสอน

จะเห็นว่าปัญหาในการจัดการเรียนการสอนกลุ่มการงานและพื้นฐานอาชีพ ปัญหาใหญ่คือปัญหาที่เกิดจากครู ซึ่งเป็นผู้ที่ปฏิบัติการสอนโดยตรง และครูต้องการให้ศึกษานิเทศก์เข้าไปช่วยปรับปรุงสภาพการจัดการเรียนการสอนทุกกลุ่มประสบการณ์ โดยเฉพาะกลุ่มการงานและพื้นฐานอาชีพ จากผลการวิจัยต่าง ๆ ได้เสนอแนะตรงกันว่า ควรมีการวางแผนพัฒนาบุคลากร โดยการจัดให้มีการอบรม สัมมนา และศึกษาดูงาน

กล่าวได้ว่าบุคคลที่สำคัญที่สุดที่จะทำให้กิจกรรมการเรียนการสอนกลุ่มการงานและพื้นฐานอาชีพ ได้บรรลุผลสำเร็จตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตรประถมศึกษา คือครูผู้สอน กลุ่มการงานและพื้นฐานอาชีพนั่นเอง ซึ่งครูที่จะสอนกลุ่มการงานและพื้นฐานอาชีพได้ดี และประสบผลสำเร็จตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตรนั้น ผู้สอนจะต้องมีความรู้เกี่ยวกับหลักสูตร เอกสารหลักสูตร มีความสามารถในการจัดการเรียนการสอน และมีความรู้และทักษะการสอนตามแผนการสอนกลุ่มการงาน การเรียนการสอนบรรลุจุดประสงค์ของหลักสูตรต่อไป

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย